

رایانه‌ها اشکال مختلفی از جرایم را به وجود می‌آورند که یکی از مصادیق آن مزاحمت‌های سایبری است. در مقابل مزاحمت‌های سایبری نوع دیگری از مزاحمت به نام مزاحمت سنتی قرار دارد. افرادی که در معرض مزاحمت به‌عنوان یک منبع فشار قرار می‌گیرند رفتارهای انحرافی مانند خودکشی و خودآزاری از خود نشان می‌دهند. هدف تحقیق حاضر بررسی بزه‌دگی (سایبری و سنتی) به‌عنوان منبع فشار بر روی انحراف است. چهارچوب نظری تحقیق حاضر، نظریه فشار عمومی رابرت آگنیو می‌باشد. از دیدگاه آگنیو، یکی از منابع فشار، وجود محرک منفی است و بزه‌دگی (سایبری و سنتی) به‌عنوان یکی از محرک‌های منفی، مورد بررسی قرار گرفته است. روش تحقیق پیمایشی و ابزار گردآوری داده‌ها نیز پرسشنامه است. جمعیت تحقیق را کلیه دانشجویان مشغول به تحصیل در دانشگاه مازندران در سال تحصیلی ۱۳۹۶-۱۳۹۵ تشکیل داده‌اند، که در مجموع ۴۰۰ نفر از آنها به‌روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب انتخاب شدند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بزه‌دگی (سایبری و سنتی) بر روی رفتار انحرافی بیرونی دانشجویان پسر تأثیر بیشتری دارد ولی بزه‌دگی (سایبری و سنتی) بیشتر بر رفتار انحرافی درونی دانشجویان دختر مؤثر است. همچنین از بین دو نوع بزه‌دگی سایبری و سنتی، تأثیر بزه‌دگی سایبری بر روی رفتار انحرافی دانشجویان بیش از تأثیر بزه‌دگی سنتی می‌باشد و حالات عاطفی منفی در دانشجویان تابعی مثبت از بزه‌دگی سایبری و سنتی است.

■ واژگان کلیدی:

بزه‌دگی سایبری، بزه‌دگی سنتی، نظریه فشار عمومی، انحراف.

تأثیر بزه‌دگی سایبری و سنتی بر رفتارهای انحرافی دانشجویان

اکبر علیوردی‌نیا

استاد گروه علوم اجتماعی دانشگاه مازندران
aliverdinia@umz.ac.ir

ناهید ریسمانچی

کارشناس ارشد پژوهش علوم اجتماعی
rismanchi.nahid@yahoo.com

مقدمه و مسئله تحقیق

دسترسی و انتقال اطلاعات از طریق رایانه‌ها و شبکه‌های اینترنتی به بخش مهمی از شیوه زندگی و سرگرمی تبدیل شده است. افراد از طریق رایانه‌ها و شبکه‌های اینترنتی به برقراری رابطه اجتماعی با افراد دیگر می‌پردازند. همراه با جنبه‌های مثبت رایانه‌ها و شبکه‌های ارتباطی، جنبه‌های منفی نیز ظاهر شده است از جمله جرایم رایانه‌ای. (میتزner^۱، ۲۰۱۱: ۲) رایانه‌ها اشکال مختلفی از جرایم را به وجود می‌آورند. (پارکر^۲، ۱۹۸۹: ۱) رایانه‌ها و شبکه‌های ارتباطی دارای صفات و خصوصیت‌هایی هستند که فرصت مناسبی برای انجام رفتارهای انحرافی فراهم می‌کنند. جرایمی که با استفاده از رایانه و تکنولوژی‌های ارتباطی انجام می‌شود، مستلزم استفاده از منابع نسبی کمتری است و افراد با انگیزه‌های مختلف بدون محدودیت سنی و مکانی به چنین رفتارهایی اقدام می‌کنند. همچنین این دسته از تخلفات و جرایم می‌تواند در فضایی که افراد در آن حضور فیزیکی ندارند، صورت گیرد. ناشناس ماندن و گمنامی در فضایی که رایانه و اینترنت فراهم آورده، با کاهش احتمال شناسایی و دستگیری افراد، بر میزان این نوع جرایم افزوده است. (وال^۳، ۲۰۰۷)؛ به نقل از علیوردی‌نیا و دیگران، ۱۳۹۳: ۲۴) جرایم سایبری، اعمالی غیر قانونی است که در آن رایانه یک ابزار و یا هدف یا هر دوی آنها تلقی می‌شود. رایانه می‌تواند به‌عنوان ابزاری برای انواع فعالیت‌ها از جمله: جرایم مالی^۴، فروش غیرقانونی مقالات^۵، هرزه‌نگاری^۶، قماربازی^۷، کلاهبرداری از طریق پست‌الکترونیک^۸، جعل اسناد^۹، رسوایی سایبری^{۱۰}، رایا آزاری^{۱۱} مورد استفاده قرار می‌گیرد. همچنین رایانه ممکن است خود به‌عنوان هدفی برای اعمال غیرقانونی باشد، از جمله: دسترسی غیرمجاز به رایانه و شبکه‌های رایانه‌ای، سرقت از اطلاعات موجود به صورت الکترونیکی، ایمیل‌های ویروسی^{۱۲}،

1. Mitzner
2. Parker
3. Wall
4. Financial Crime
5. Sale of Illegal Articles
6. Pornography
7. Gambling
8. E-mail Spoofing
9. Forgery
10. Cyber Defamation
11. Cyber Stalking
12. E-mail Bombing

سرقت از سیستم‌های رایانه‌ای و آسیب به رایانه. (داشورا^۱، ۲۰۱۱: ۲۴۳) جرایم سایبری دارای مصادیق مختلفی است مانند: تله‌گذاری^۲، اسپم^۳، هک کردن^۴، سرقت هویت^۵، تقلب در کارت^۶، مزایده اینترنتی تقلبی^۷ و مزاحمت سایبری^۸. (جهانخانی و دیگران، ۲۰۱۴: ۱۶۰-۱۵۶) مزاحمت سایبری به هر نوع رفتار عمدی که از طریق رسانه‌های الکترونیک یا دیجیتال توسط اشخاص یا گروه‌هایی صورت می‌گیرد، گفته می‌شود که ارتباط خصمانه و یا پیام‌های پرخاشگرانه به‌منظور ضربه زدن و یا ناراحت کردن دیگران انجام می‌دهند. (زالاکویت و چترس^۹، ۲۰۱۴: ۱) مزاحمت‌های سایبری با استفاده از رسانه‌های مختلف تلاش می‌کند تا به قربانی آسیب برساند. این ابزارها شامل ارسال پیام‌های خفت‌آور از طریق موبایل، فرستادن ایمیل‌های تهدیدآمیز و ارسال کردن ایمیل‌های محرمانه به همه افرادی که در لیست مخاطبین قرار دارند، می‌باشد. (دیلماک و آیدوگان^{۱۰}، ۲۰۱۰) روش‌های مختلفی مزاحمت سایبری عبارت‌اند از: عصبانی کردن^{۱۱}، آزار^{۱۲}، رایا آزاری، بدنام کردن^{۱۳}، ظاهرسازی کردن^{۱۴}، تفریح و فریب^{۱۵}، اخراج^{۱۶} و طرد^{۱۷}. در مقابل مزاحمت سایبری، نوع دیگری از مزاحمت به نام مزاحمت سنتی^{۱۸} قرار دارد. سه نوع رایج از مزاحمت سنتی شامل مزاحمت اجتماعی، لفظی و جسمانی است. مزاحمت اجتماعی نوعی رفتار پرخاشگرانه غیرمستقیم است که آسیب رساندن به حالات روانی و روابط اجتماعی را در پی دارد. مزاحمت لفظی شامل بر دست انداختن افراد و آزار دادن آنها، متلک گفتن، طعنه زدن و تمسخر قربانی به‌صورت مستقیم و به‌صورت رو در رو

1. Dashora
2. Phishing
3. Spam
4. Hacking
5. Identity Theft
6. Plastic Card Fraud
7. Internet Auction Fraud
8. Cyberbullying
9. Zalaquett & Chatters
10. Dilmac & Aydogan
11. Flaming
12. Harassment
13. Denigration
14. Masquerade
15. Outing & trickery
16. Exclusion
17. Ostracism
18. Traditionalbullying

است. مزاحمت فیزیکی نیز یک شکل مستقیم پرخاشگری است. ارتباط چهره به چهره برای اینکه مزاحمت فیزیکی اتفاق بیفتد، لازم است و طی آن، قربانی می‌تواند فرد مزاحم را شناسایی کند. (هینز^۱، ۲۰۱۱: ۱۳-۱۱) در مقایسه با مزاحمت سایبری در بیشتر جوامع غربی، مزاحمت سنتی توسط رفتارهای فیزیکی مانند ضربه زدن، مشت زدن و تف کردن و یا پرخاشگری غیرفیزیکی مانند حمله کلامی، اذیت کردن، تمسخر، طعنه زدن و قربانی کردن، مشخص شده است. (آویاما و تالبرت^۲، ۲۰۰۹: ۱۸۴)

با توجه به اینکه امروزه دانشجویان برای انجام کارهای تحقیقاتی خود بیشتر از اینترنت و رایانه استفاده می‌کنند و در فضای سایبری به سر می‌برند؛ بنابراین ممکن است بیشتر در معرض آسیب‌های اینترنتی از جمله جرایم سایبری و بزه‌دیدی سایبری قرار گیرند. افرادی که در معرض مزاحمت به‌ویژه مزاحمت‌های سایبری به‌عنوان یک منبع فشار قرار می‌گیرند، ممکن است رفتارهای انحرافی مانند خودکشی، خودآزاری (شامل سوزاندن خود، پریدن از ارتفاع کم، خوردن سم، خوردن باتری) به‌عنوان پاسخی به فشار، از خود نشان دهند. مزاحمت‌های سایبری بدون شک بر قربانیان تأثیر خواهد گذاشت و عواقب جدی برای قربانیان خواهد داشت. به‌عنوان مثال قربانیان به‌لحاظ اجتماعی منزوی یا دچار خشم و افسردگی خواهند شد و در برخی موارد نیز ممکن است به‌سمت خودکشی سوق داده شوند. (ریچاو و سُکنیک^۳، ۲۰۱۵: ۷۸) در این تحقیق، بر نظریه فشار عمومی اگنیو^۴ تأکید می‌شود. اگنیو در نظریه فشار عمومی منابع اصلی فشار را معرفی می‌کند. تمرکز اصلی در تحقیق حاضر بر روی فشار و در نتیجه حضور محرک منفی می‌باشد. پژوهش حاضر به بررسی تأثیرات بزه‌دیدی سایبری و سنتی به‌عنوان متغیر مستقل بر روی رفتارهای انحرافی دانشجویان می‌پردازد. بدین ترتیب که تأثیرات بزه‌دیدی را هم بر رفتارهای انحرافی بیرونی که معطوف به دیگران است و هم بر رفتارهای انحرافی درونی شامل ایده‌پردازی خودکشی بررسی می‌کند. برخلاف بسیاری از تحقیقات انجام‌شده پیشین، بزه‌دیدی سایبری در این تحقیق متغیر وابسته نیست، بلکه بزه‌دیدی سایبری و سنتی به‌عنوان یکی از منابع فشار متغیر مستقل تحقیق است.

1. Hines
2. Aoyama & Talbert
3. Reyhav & Sukenik
4. Agnew's General Strain Theory

پیشینه پژوهش

تعداد بسیاری از مطالعات خارج از کشور به تبیین انحراف و بزه‌کاری و خودکشی براساس نظریه اگنیو پرداخته‌اند که از میان آنها می‌توان به تحقیقات ییلدیز^۱ (۲۰۱۵)، جانگ^۲ و همکاران (۲۰۱۴)، هیگینز^۳ و همکاران (۲۰۱۱)، ایلماز^۴ (۲۰۱۱)، ژانگ^۵ و همکاران (۲۰۱۱)، های^۶ و همکاران (۲۰۱۰)، های و ملدرام (۲۰۱۰)، مون^۷ و همکاران (۲۰۰۹)، والز^۸ و همکاران (۲۰۰۷)، چیونگ^۹ و همکاران (۲۰۰۷)، مون و همکاران (۲۰۰۷)، دیرکز^{۱۰} (۲۰۰۷)، موراش^{۱۱} و مون (۲۰۰۷)، بائو^{۱۲} و همکاران (۲۰۰۴)، سیلور^{۱۳} و همکاران (۲۰۰۴)، اگنیو^{۱۴} و همکاران (۲۰۰۲) و اگنیو (۲۰۰۱) اشاره کرد. همچنین در میان تحقیقات داخلی در زمینه انحراف و بزه‌کاری و خودکشی براساس نظریه اگنیو، برای نمونه، پژوهش‌های علیوردی‌نیا و همکاران (۱۳۹۴)، حیدری و همکاران (۱۳۹۲)، علیوردی‌نیا و همکاران (۱۳۹۲)، علیوردی‌نیا و خاکزاد (۱۳۹۲)، علیوردی‌نیا و یوسفی (۱۳۹۳)، حیدری و فولادی (۱۳۹۰) و علیوردی‌نیا و همکاران (۱۳۸۶) قابل توجه هست. مطالعات انجام‌شده در داخل کشور، بیشتر مربوط به تحقیقات دهه اخیر است. با توجه به بررسی‌های انجام‌شده در تحقیقات داخلی به‌نظر می‌رسد که در داخل کشور تحقیقی به بررسی بزه‌دیدگی سایبری و سنتی بر انحراف از دیدگاه نظریه اگنیو نپرداخته است. تحقیقات مذکور در پرتو نظریه فشار عمومی اگنیو به تبیین مسئله انحراف و بزه‌کاری و ایده‌پردازی خودکشی پرداخته‌اند. یافته‌های تحقیقات نشان می‌دهد که حضور محرک منفی در افراد می‌تواند میزان بزه‌کاری و انحراف را افزایش دهد. همچنین در مقالات مذکور بر تأثیر کنترل استبدادی والدین و محرومیت نسبی و حضور محرک منفی و خشم بر انحراف و ایده‌پردازی خودکشی اشاره شده است. تمامی تحقیقات داخلی به‌صورت کمی

1. Yildiz
2. Jang
3. Higgins
4. Yilmaz
5. Zhang
6. Hay
7. Moon
8. Walls
9. Cheung
10. Dirks
11. Morash
12. Bao
13. Silver
14. Agnew

کار شده‌اند و جامعه آماری تحقیقات دانش‌آموزان و دانشجویان بوده است. در مطالعات خارجی، چهارچوب نظری پژوهش‌ها را نظریه فشار عمومی اگنیو تشکیل داده است. متغیر وابسته در این پژوهش‌ها، شامل انحراف، بزهکاری و ایده‌پردازی خودکشی می‌باشد. در تعدادی از مقالات مذکور به این نتیجه دست یافته‌اند که فشارهایی که فرد در زندگی با آنها مواجه می‌شود (از جمله مزاحمت، طرد از جانب همالان، طرد از جانب والدین، فشارهای اقتصادی، فشارهای روانی، تنبیه عاطفی و فیزیکی از جانب معلمان، تنبیه از جانب والدین، رویدادهای منفی زندگی) با رفتارهای انحرافی و بزهکاری و اقدام به خودکشی در فرد رابطه معناداری دارد. همچنین تعدادی از مقالات خارجی نیز به این نتیجه رسیده‌اند که مورد مزاحمت سایبری و همچنین مزاحمت سنتی قرار گرفتن باعث ایجاد فشار در افراد شده و سبب می‌شود که افراد به خودآزاری، خودکشی و یا رفتارهای انحرافی اقدام کنند. بررسی‌های صورت‌گرفته نشان می‌دهد که صرفاً تحقیقات اندکی در خارج از کشور به بررسی تأثیر بزه‌دیدگی به‌عنوان منبع فشار پرداخته است.

چهارچوب نظری

نظریه‌های فشار از جمله نظریه‌های ساختاری هستند که به دلیل داشتن بعضی از محدودیت‌ها مورد انتقاد شدید قرار گرفته‌اند. به دنبال این انتقادات، رابرت اگنیو از جمله کسانی بود که به حمایت از این نظریه برآمد و برای پاسخ به این انتقادات نظریه ذکر شده را مورد بررسی مجدد قرار داد و دوباره تدوین کرد (علی‌وردی‌نیا و خاکزاد، ۱۳۹۲: ۱۰۸). طبق نظر رابرت اگنیو، کاهش محبوبیت نظریه فشار اجتماعی را می‌توان به چهار انتقاد عمده تقسیم‌بندی کرد: ۱. تمرکز بر بزهکاری طبقات پایین؛ ۲. توجه صرف به اهداف طبقه متوسط و منفعت مالی؛ ۳. توجه صرف به موانع کسب موفقیت طبقه اجتماعی و ۴. عدم توانایی در پاسخ به این پرسش که چرا فقط تعدادی از مردم که تحت فشارند، به فعالیت‌های مجرمانه گرایش دارند. (براون^۱ و دیگران، ۲۰۱۰: ۲۴۹) نظریه فشار عمومی تلاش کرده است تا به یک سوال اساسی پاسخ دهد که تحت چه شرایطی فشار منجر به بزهکاری می‌شود و این کار به شکل مفصل‌تری نسبت به نسخه‌های قبلی از نظریه فشار صورت گرفته است. اگنیو فشار را به‌عنوان «رابطه‌ای که افراد آن‌طور که دوست دارند با

آنها برخورد نمی‌شود» تعریف کرده است. (بائو^۱ و دیگران، ۲۰۰۷: ۱۰) در حالی که مرتن، مسنر و روزنفلد تلاش کرده‌اند تا تفاوت‌های طبقه اجتماعی را در نرخ جرم و جنایت توضیح دهند، اگنیو تلاش کرد تا توضیح دهد که چرا اشخاصی که احساس تنش و فشار می‌کنند، به احتمال بیشتری مرتکب جرم می‌شوند. همچنین اگنیو به جای محدود کردن دیدگاه خود در ارتباط با جرم در میان طبقات اجتماعی و اقتصادی پایین‌تر جامعه، توضیح کلی‌تری از فعالیت‌های مجرمانه در میان تمامی عناصر جامعه ارائه می‌دهد. (سیگل^۲، ۲۰۱۰: ۱۵۴) اگنیو بیان می‌دارد که جرم و جنایت نتیجه مستقیم حالات عاطفی منفی (خشم و ناامیدی که در پی روابط اجتماعی مخرب ظهور می‌کند) است. اگنیو معتقد است که حالات عاطفی منفی توسط منابع متعدد فشار تولید می‌شود. او در نظریه فشار عمومی منابع اصلی فشار را این‌گونه بیان می‌کند: ۱. فشار ایجادشده به خاطر عدم دستیابی به اهداف ارزشمند مثبت^۳؛ ۲. فشار در نتیجه رفع محرک‌های ارزشمند مثبت از افراد^۴ و ۳. فشار در نتیجه حضور محرک منفی^۵. (سیگل، ۲۰۱۰: ۱۵۴) این سه منبع فشار احتمال وقوع احساسات منفی را افزایش می‌دهد و این احساسات منفی نیز فشار برای سوق دادن به اعمال منحرفانه را موجب می‌شود. به نظر اگنیو در این میان، خشم و عصبانیت بیشتر منجر به رفتار انحرافی می‌گردد، زیرا خشم ممکن است افراد را وادار به انجام عمل انحرافی نماید و همچنین کنترل پایین بر رفتار افراد نیز تمایل آنها را برای انتقام گرفتن بیشتر سازد. (اگنیو، ۲۰۰۲: ۴۴) اگرچه این منابع فشار مستقل از هم‌اند اما ممکن است همپوشانی داشته باشند. هر چه شدت تجربیات فشار و فراوانی آن بیشتر باشد، تأثیر آن نیز بیشتر است و احتمال بیشتری دارد که به بزهکاری منجر شود. (سیگل، ۲۰۱۰: ۱۵۶) اگنیو معتقد است هنگامی که افراد در معرض هر یک از منابع فشار قرار می‌گیرند، دختران برای مقابله با فشار، رفتارهای انحرافی درونی همانند خودکشی و خودسوزی از خود نشان می‌دهند و پسران بیشتر رفتارهای انحرافی بیرونی مانند انحرافات جنسی، سرقت، پرخاشگری از خود نشان می‌دهند. (های و ملدرام، ۲۰۱۰)

1. Bao
2. Siegel
3. Failure to Achieve Positively Valued Goals
4. Removal of Positively Valued Stimuil
5. The Presentation of Negative Stimuil

تفاوت‌های جنسیتی در وقوع جرم

برویدی و اگنیو^۱ (۱۹۹۷) نظریه‌ای جدید را به جرم‌شناسی معرفی کرده‌اند که بر طبق آن، زنان و مردان در مواجهه و پاسخ به فشار با هم متفاوت‌اند. برویدی و اگنیو چند فرضیه را پیشنهاد داده‌اند. اول، به نسبت زنان، مردان باید در معرض فشارهای مجرمانه در سطوح بالاتری قرار گیرند. دوم، به علت تفاوت‌های جنسیتی در مقابله با استرس، مردان باید نسبت به فشار واکنش‌های احساسی بیرونی از خود نشان دهند در حالی که زنان باید پاسخ‌های احساسی درونی نسبت به فشار نشان دهند. برای مثال، اگرچه مردان و زنان هر دو در پاسخ به فشار خشمگین می‌شوند اما زنان ممکن است رفتارهای احساسی مانند گناه، شرم و افسردگی را تجربه کنند. واکنش مردان اما نسبت به فشار احتمالاً مجرمانه باشد به این دلیل که مردان محدودیت‌های اجتماعی کمتری برای پاسخ مجرمانه دارند. (های و دیگران، ۲۰۱۰: ۱۳۵) رابطه‌ای قوی بین جنسیت و جرم وجود دارد. مردان به‌طور قابل ملاحظه‌ای، دارای سطح بالاتری از تخلفات نسبت به زنان می‌باشند. یک دلیل این می‌تواند باشد که مردان احتمال بیشتری دارد که بسیاری از فشارهایی را که منجر به جرم می‌شود، تجربه کنند. این فشارها شامل والدین مقرراتی و خشن، تجربیات منفی مدرسه مانند نمرات پایین، قربانی جرایم شدن، بی‌خانمان بودن، مزاحمت و شاید عدم توانایی برای دستیابی به اهداف است. البته به این نکته نیز باید توجه داشت که تجربیات زنان به‌طور کلی به اندازه و یا بیشتر از مردان است. همچنین بسیاری از فشارهایی که توسط زنان تجربه می‌شود، منجر به جرم نمی‌شود مانند نظارت همه‌جانبه دیگران، مسئولیت مراقبت از بچه‌ها و مواجهه با والدین مسن‌تر.

البته زنان فشارهای خاصی را که منجر به جرم می‌شود نیز تجربه می‌کنند مانند تجاوز جنسی و تبعیض جنسیتی، اما به‌طور کلی احتمال اینکه مردان نسبت به زنان فشارهایی را که منجر به جرم می‌شود تجربه کنند، بیشتر است. همچنین مردان از طریق جرم با فشارها مقابله می‌کنند زیرا؛ واکنش‌های احساسی به فشار، تحت تأثیر تفاوت‌های جنسیتی است. مردان و زنان هر دو تمایل دارند هنگامی که فشارها را تجربه می‌کنند خشمگین شوند. با این حال، خشم زنان اغلب با احساساتی مانند گناه، شرم، اضطراب و افسردگی همراه است. به این علت که زنان هنگامی که فشارها را تجربه می‌کنند اغلب خودشان را مقصر دانسته و سرزنش می‌کنند و خشم خود را بی‌مورد دانسته و نگران‌اند

1. Broidy & Agnew

که خشم آنها باعث آسیب به دیگران شود. با این حال خشم مردان اغلب با هتک حرمت و سرپیچی اخلاقی همراه است و آن به این دلیل است که مردان برای فشارهایشان دیگران را مقصر دانسته و رفتار منفی را که تجربه کرده‌اند به‌عنوان یک توهین و چالش عمدی تفسیر می‌کنند. این تفاوت‌های جنسیتی در تجربه افراد از خشم، بازتاب تفاوت‌هایی در اجتماعی شدن و موقعیت‌های اجتماعی است. برای مثال، زنان اغلب مطیع پرورش می‌یابند و بنابراین احتمال بیشتری دارد که خشم‌شان را بی‌مورد تلقی کنند. در هر صورت سرپیچی اخلاقی مردان از خشم بیشتر منجر به مقابله جنایی بر علیه دیگران می‌شود. مردان احتمال بیشتری دارد که نسبت به زنان دوستان بزه‌کار و مجرم داشته باشند و عضو باندهای بزه‌کار شوند. (میلر^۱، ۲۰۰۹: ۳۳۶)

بزه‌دیدگی به‌عنوان منبع فشار

اگرچه بزه‌دیدگی مفهومی وسیع در نظریه فشار عمومی بوده اما توجه به آن و شناسایی انواع فشارهایی که منجر به جرم می‌شود توسط اگنیو به انجام رسیده است. مزاحمت (یا بدرفتاری همان‌ان) یکی از آنهاست که برخلاف فشارهای طرد والدین و تجربیات منفی در مدرسه، به‌عنوان نوعی از فشار مورد بی‌توجهی قرار گرفته است. در معرض مزاحمت قرار گرفتن (بزه‌دیدگی) تأثیرات مهمی دارد اما این تأثیرات در پژوهش‌های مبتنی بر نظریه فشار عمومی و به‌طور گسترده‌تر در پژوهش‌های مربوط به علل جرم نادیده گرفته شده است. البته استثناهایی نیز در این مورد وجود دارد. برای مثال پژوهش بارن^۲ (۲۰۰۴) در مورد جوانان بی‌خانمان نشان داد که قربانی دزدیده شدن اموال (بزه‌دیدگی مالی)، بزه‌کاری را به‌طور چشمگیری افزایش می‌دهد. اگنیو و همکاران با در نظر گرفتن تأثیرات مزاحمت معتقدند، افرادی که توسط همسالان دور و اطراف‌شان اذیت می‌شوند بیشتر به بزه‌کاری روی می‌آورند در حالی که قبلاً تصور می‌شد تنها آنهایی که بعضی از خصوصیات شخصی دارند، بزه‌کار می‌شوند. تأثیرات مزاحمت به شکل ناسازگاری‌های روانی - اجتماعی مثل اعتماد به نفس پایین، انزوا و افسردگی بروز می‌کند. قربانی مزاحمت سایبری شدن نیز مسئله جدیدی است که باید به آن توجه کرد. نوجوانان و جوانان با توجه به اینکه اغلب از اینترنت استفاده می‌کنند، بیشتر در معرض مزاحمت‌های سایبری

1. Miller
2. Baron

قرار می‌گیرند. زیرا افراد بسیاری از ابزارهای ارتباطی برای آزار و اهانت به دیگران استفاده می‌کنند. (های و دیگران، ۲۰۱۰: ۱۳۲)

فرضیه‌های تحقیق

۱. رفتار انحرافی در میان دانشجویان دختر و پسر تابعی مثبت از بزه‌دیدگی سایبری است.
۲. رفتار انحرافی در میان دانشجویان دختر و پسر تابعی مثبت از بزه‌دیدگی سنتی است.
۳. رفتار انحرافی در میان دانشجویان دختر و پسر تابعی مثبت از حالات عاطفی منفی است.
۴. رفتار انحرافی بیرونی در میان دانشجویان پسر تابعی مثبت از بزه‌دیدگی سایبری است.
۵. رفتار انحرافی بیرونی در میان دانشجویان پسر تابعی مثبت از بزه‌دیدگی سنتی است.
۶. رفتار انحرافی درونی در میان دانشجویان دختر تابعی مثبت از بزه‌دیدگی سایبری است.
۷. رفتار انحرافی درونی در میان دانشجویان دختر تابعی مثبت از بزه‌دیدگی سنتی است.
۸. حالات عاطفی منفی تابعی مثبت از بزه‌دیدگی سایبری و بزه‌دیدگی سنتی است.

۱۰۶

روش

در این تحقیق، از روش پیمایش از نوع طرح مقطعی استفاده شده است. واحد تحلیل در این پژوهش، فرد (دانشجو) و سطح تحلیل خرد است. جمعیت تحقیق پژوهش حاضر کلیه دانشجویان مشغول به تحصیل دانشگاه مازندران در سال تحصیلی ۹۶-۹۵ می‌باشد. طبق آخرین آمار ارائه‌شده از سوی اداره آموزش دانشگاه، تعداد کل دانشجویان این دانشگاه ۱۳۰۹۳ نفر (۷۹۷۶ نفر زن، ۵۱۱۷ نفر مرد) برآورد شده است. نمونه‌گیری تحقیق از نوع تصادفی طبقه‌ای متناسب با حجم و نمونه آماری به صورت تصادفی با خطای ۵ درصد برابر ۴۰۰ نفر بوده است. (دواس، ۱۳۸۶: ۷۸) در مجموع ۴۲۰ پرسشنامه جمع‌آوری شد که پس از کنار گذاشتن پرسشنامه‌های مخدوش، ۴۰۰ پرسشنامه مورد ارزیابی و تحلیل قرار گرفت.

تصریح مفاهیم و سنجش متغیرها

بزه‌دیدگی سنتی^۱: مزاحمت سنتی اقدامی است منفی و پرخاشگرانه که توسط یک یا چند نفر به صورت عمدی نسبت به قربانیان در طول زمان انجام می‌شود. (همفیل^۲ و

1. Traditional Bullying Victimization
2. Hemphill

دیگران، ۲۰۱۲: ۶۰) هنگامی که مزاحمت سنتی رخ می‌دهد معمولاً بین عاملان و قربانیان مزاحمت، عدم تعادل قدرت وجود دارد. قربانیان اغلب قادر نیستند به راحتی از خودشان در برابر عاملان مزاحمت دفاع کنند. (الویوس^۱، ۱۹۹۴: ۹۶) برای سنجش و اندازه‌گیری متغیر بزه‌دیدی سنتی، از دو بعد کلامی و فیزیکی استفاده شده است. (پیوست ۲ و ۳) تدوین گویه‌های متغیر بزه‌دیدی سنتی بر مبنای پژوهش‌های پیشین بوده است. (های و ملدرام، ۲۰۱۰؛ شاو^۲ و دیگران، ۲۰۱۳)

بزه‌دیدی سایبری^۳: مزاحمت سایبری از طریق سیستم‌های الکترونیکی اتفاق می‌افتد به شکلی که مزاحم از پیام‌ها، عکس‌ها و صفحات وب استفاده می‌کند تا قربانی را آزار دهد. (اسمیث^۴ و همکاران، ۲۰۰۸: ۶۰) مزاحمت‌های سایبری استفاده از ایمیل، اتاق‌های گفت و گو، یا از طریق تصاویر و پیام‌های ارسالی از طریق تلفن‌های همراه و ابزارهای آنلاین برای تحقیر و ترساندن دیگران و همچنین برای ایجاد حس درماندگی در افراد می‌باشد. (دیلماک و آیدوگان، ۲۰۱۰) برای سنجش و اندازه‌گیری متغیر بزه‌دیدی سایبری، از شش بعد عصبانیت، بدنام کردن، جعل هویت، فریب، اخراج و رایا آزاری استفاده شده است. (پیوست ۲ و ۳) تدوین گویه‌های متغیر بزه‌دیدی سایبری بر مبنای پژوهش‌های پیشین بوده است. (ساویج^۵، ۲۰۱۲؛ اکبر و دیگران، ۲۰۱۴ و علیوردی‌نیا و دیگران، ۱۳۹۳) **حالات عاطفی منفی**^۶: با توجه به نظریه اگنیو، فشار، حالات عاطفی منفی از جمله افسردگی، خشم، ناامیدی و استرس را تولید می‌کند که این حالات عاطفی منفی انگیزه‌ای را برای اعمال انحرافی از جمله جرم به‌عنوان یک استراتژی مقابله‌ای، ایجاد می‌کند. (جانگ، ۲۰۱۴: ۵۲۸) برای سنجش و اندازه‌گیری متغیر حالات عاطفی منفی از دو بعد افسردگی و خشم استفاده شده است. بعد افسردگی با داشتن معرف‌هایی همچون احساس ناامیدی، احساس حقارت، احساس بی‌حوصلگی، احساس شکست، احساس نگرانی، احساس ناراحتی، احساس بی‌انگیزگی، احساس سستی، ناتوانی در حل مشکلات، احساس پوچی، احساساتی بودن و احساس گناه از بعد خشم متمایز گردیده است. بعد خشم نیز دارای معرف‌هایی مانند عدم کنترل رفتار، رفتار غیر عاقلانه به هنگام خشم، خشمگین شدن

1. Olweus
2. Shaw
3. Cyber Bullying Victimization
4. Smith
5. Savage
6. Negative Emotions

در برابر انتقاد، فریاد کشیدن بر روی دیگران، عدم پنهان کردن عصبانیت و احساس عصبانیت می‌باشد. (مون و دیگران، ۲۰۰۹؛ خدایاری فرد و دیگران، ۱۳۸۹؛ علیوردی‌نیا و یوسفی، ۱۳۹۳ و علیوردی‌نیا و خاکزاد، ۱۳۹۲)

انحراف^۱: نقض هنجارهای پذیرفته‌شده و یا قوانین اجتماعی یک گروه یا جامعه است که واکنش به آنها همواره مخالفت، ترس، سوءظن، دشمنی و خشم می‌باشد. (تیرنی^۲، ۲۰۰۶: ۱۹) در پژوهش حاضر برای سنجش متغیر رفتار انحرافی دو بعد درونی و بیرونی در نظر گرفته شده است. (پیوست ۱) پاسخ به سؤالات این ابعاد براساس طیف لیکرت و به صورت پنج گزینه‌ای (اصلاً، ۱ تا ۲ بار، ۳ تا ۵ بار، ۶ تا ۸ بار، ۹ بار و بیشتر) می‌باشد. (مون و دیگران، ۲۰۰۷؛ های و ملدram، ۲۰۱۰؛ علیوردی‌نیا و یوسفی، ۱۳۹۳؛ علیوردی‌نیا و خاکزاد، ۱۳۹۲ و علیوردی‌نیا و یونسی، ۱۳۹۴)

خودکنترلی: خودکنترلی به معنای توانایی افراد در محدود ساختن خودشان در رویارویی با وسوسه‌های ارتکاب جرم است. (علیوردی‌نیا و دیگران، ۱۳۹۳: ۱۴) برای سنجش و اندازه‌گیری متغیر خودکنترلی از دو بعد شتابزدگی و خطرپذیری استفاده شده است. (علیوردی‌نیا و یونسی، ۱۳۹۳)

پیوند اجتماعی^۳: در نظریه هیرشی مهم‌ترین عامل همان پیوستگی است. پیوستگی به معنای علاقه و دلبستگی ای است که افراد نسبت به خانواده، معلمان و دوستان دارند. (خاکزاد، ۱۳۹۱: ۱۱۴) در تحقیق حاضر برای سنجش متغیر پیوستگی از یک بعد پیوستگی به خانواده استفاده شده است. بعد پیوستگی به خانواده دارای معرف‌هایی مانند توجه به احساسات، درک کردن، حمایت کردن، لذت بردن از بودن با خانواده، وابسته بودن و روابط صمیمانه می‌باشد. مجموعاً ۶ گویه مربوط به متغیر پیوستگی است. (علیوردی‌نیا و خاکزاد، ۱۳۹۲)

همنشینی افتراقی^۴: در فرایند یادگیری، معاشران فرد قواعد حقوقی را به‌عنوان امور مناسب یا نامناسب تعریف می‌کنند و فرد این تعاریف را از آنان فرا می‌گیرد. (علیوردی‌نیا و خاکزاد، ۱۳۹۲: ۹۵) دوستان منحرف شامل معرف‌هایی همچون آسیب رساندن به اموال عمومی، سیگار کشیدن، مصرف مواد مخدر، دعوا کردن، تهدید کردن، استفاده از زور، شرکت در پارتی، فرار از منزل، دزدی، تقلب می‌باشد. مجموعاً ۱۰ گویه مربوط به متغیر دوستان منحرف است.

1. Deviant

2. Tierney

3. Social Bond Theory

4. Differential Association

اعتبار^۱ و پایایی^۲

در تحقیق حاضر، برای بررسی اعتبار پرسشنامه تحقیق از روش اعتبار محتوا^۳ (متغیرهای مستقل و کنترلی) و اعتبار سازه^۴ نظری (متغیر وابسته) استفاده شده است. در اعتبار سازه نظری، اگر مفهوم، مقیاس یا سازه تحقیق، روابط یا جهت‌های تحقیقات پیشین را نشان دهد، براساس اعتبار سازه نظری، آن مفهوم و مقیاس مورد نظر دارای اعتبار است. (دواس، ۱۳۸۶: ۶۴) در این پژوهش نیز براساس آزمون مقایسه میانگین گروه مردان و زنان، مشاهده شد که میانگین رفتار انحرافی مردان بیشتر از زنان است. (Sig=۰/۰۰۰) این یافته، با تحقیق‌های و همکاران (۲۰۱۰)، های و ملدرام (۲۰۱۰)، بائو و همکاران (۲۰۰۴)، علیوردی‌نیا و خاکزاد (۱۳۹۲) همخوانی دارد، که در آنها مردان در مقایسه با زنان، بیشتر مرتکب رفتار انحرافی می‌شوند. همچنین برای مشخص نمودن پایایی از روش ضریب آلفای کرونباخ^۵ استفاده شده است.

۱۰۹

جدول ۱: نتایج آلفای کرونباخ مقیاس‌های پژوهش

ردیف	متغیر	تعداد گویه	ضریب آلفا
۱	مزاحمت سنتی	۶	۰/۷۲
۲	مزاحمت سایبری	۱۳	۰/۸۵
۳	حالات عاطفی منفی	۱۹	۰/۸۶
۴	رفتارهای انحرافی	۲۵	۰/۸۶
۵	خودکنترلی	۸	۰/۸۰
۶	پیوستگی به خانواده	۶	۰/۹۳
۷	دوستان منحرف	۱۰	۰/۸۳

یافته‌های تحقیق

مطابق یافته‌ها، ۲۴۴ نفر از پاسخگویان با ۶۱ درصد را زنان و ۱۵۶ نفر با ۳۹ درصد از پاسخگویان را مردان تشکیل داده‌اند. دامنه سنی پاسخگویان ۱۸-۳۶ سال است. در میان

1. Validity
2. Reliability
3. Content Validity
4. Counnstruct Validity
5. Coefficient Alpha

پاسخگویان، افراد گروه سنی ۲۴-۲۱ سال به تعداد ۲۰۰ نفر و با ۵۰ درصد، بیشترین فراوانی و پاسخگویان گروه سنی ۲۵ و بالاتر به تعداد ۵۸ نفر و با ۱۴/۵ درصد، کمترین فراوانی را دارند. ۹۰ درصد از پاسخگویان مجرد و ۹/۵ درصد متأهل و ۰/۵ درصد طلاق گرفته هستند. مقطع تحصیلی کارشناسی با ۷۹/۵ درصد، بیشترین و پاسخگویان دکتری با ۲ درصد کمترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۲: توزیع فراوانی و درصدی بعد بیرونی رفتار انحرافی پاسخگویان بر حسب جنس

ردیف	گویه	شدت	پسر		دختر		جمع کل	
			تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱	در طول ۱۲ ماه گذشته مواد مخدر (تریاک، هروئین، حشیش و...) مصرف کرده‌ام.	اصلاً	۱۲۸	۸۲	۲۳۵	۹۶/۳	۳۶۳	۹۰/۸
		۱ تا ۲ بار	۱۰	۶/۴	۶	۲/۵	۱۶	۴
		۳ تا ۵ بار	۹	۵/۸	۳	۱/۲	۱۲	۳
		۶ تا ۸ بار	-	-	-	-	-	-
		۹ بار و بیشتر	۹	۵/۸	-	-	۹	۲/۲
۲	در طول ۱۲ ماه گذشته مشروبات الکلی (شراب، آبجو، ویسکی، ودکا و...) مصرف کرده‌ام.	اصلاً	۶۶	۴۲/۳	۱۹۷	۸۰/۷	۲۶۳	۶۵/۶
		۱ تا ۲ بار	۲۵	۱۶	۳۴	۱۳/۹	۵۹	۱۴/۸
		۳ تا ۵ بار	۲۵	۱۶	۱۰	۴/۱	۳۵	۸/۸
		۶ تا ۸ بار	۱۲	۷/۷	۳	۱/۲	۱۵	۳/۸
		۹ بار و بیشتر	۲۸	۱۷/۹	-	-	۲۸	۷
۳	در طول ۱۲ ماه گذشته مواد روان گردان (اکس، شیشه، کراک و...) مصرف کرده‌ام.	اصلاً	۱۳۹	۸۹/۱	۲۳۹	۹۸	۳۷۸	۹۴/۵
		۱ تا ۲ بار	۸	۵/۱	۳	۱/۲	۱۱	۲/۸
		۳ تا ۵ بار	۳	۱/۹	-	-	۳	۰/۸
		۶ تا ۸ بار	۲	۱/۳	۲	۰/۸	۴	۱
		۹ بار و بیشتر	۴	۲/۶	-	-	۴	۱
۴	در طول ۱۲ ماه گذشته مواد مخدر، مشروب یا روان گردان به دیگران فروخته‌ام.	اصلاً	۱۳۵	۸۶/۵	۲۴۰	۹۸/۴	۳۷۵	۹۳/۸
		۱ تا ۲ بار	۱۰	۶/۴	۲	۰/۸	۱۲	۳
		۳ تا ۵ بار	۸	۵/۱	۱	۰/۴	۹	۲/۲
		۶ تا ۸ بار	۱	۰/۶	۱	۰/۴	۲	۰/۵
		۹ بار و بیشتر	۲	۱/۳	-	-	۲	۰/۵

ردیف	گویه	شدت	پسر		دختر		جمع کل	
			تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۵	در طول ۱۲ ماه گذشته (بدون ازدواج) رابطه جنسی با جنس مخالف داشته‌ام.	اصلاً	۱۰۱	۶۴/۷	۲۲۰	۹۰/۲	۳۲۱	۸۰/۲
		۱ تا ۲ بار	۲۸	۱۷/۹	۱۲	۴/۹	۴۰	۱۰
		۳ تا ۵ بار	۱۳	۸/۳	۵	۲	۱۸	۴/۵
		۶ تا ۸ بار	۴	۲/۶	۲	۰/۸	۶	۱/۵
		۹ بار و بیشتر	۱۰	۶/۴	۵	۲	۱۵	۳/۸
۶	در طول ۱۲ ماه گذشته به برگه امتحانی بغل دستی‌ام نگاه کرده‌ام.	اصلاً	۳۳	۲۱/۲	۷۲	۲۹/۵	۱۰۵	۲۶/۲
		۱ تا ۲ بار	۵۰	۳۲/۱	۹۸	۴۰/۲	۱۴۸	۳۷
		۳ تا ۵ بار	۳۴	۲۱/۸	۴۳	۱۷/۶	۷۷	۱۹/۲
		۶ تا ۸ بار	۱۴	۹	۱۳	۵/۳	۲۷	۶/۸
		۹ بار و بیشتر	۲۵	۱۶	۱۸	۷/۴	۴۳	۱۰/۸
۷	در طول ۱۲ ماه گذشته از محتوای وبسایت‌ها و وبلاگ‌های اینترنتی رونویسی کرده‌ام.	اصلاً	۶۶	۴۲/۳	۱۱۴	۴۶/۷	۱۸۰	۴۵
		۱ تا ۲ بار	۴۴	۲۸/۲	۷۴	۳۰/۳	۱۱۸	۲۹/۵
		۳ تا ۵ بار	۳۳	۲۱/۲	۴۲	۱۷/۲	۷۵	۱۸/۸
		۶ تا ۸ بار	۶	۳/۸	۱۰	۴/۱	۱۶	۴
		۹ بار و بیشتر	۷	۴/۵	۴	۱/۶	۱۱	۲/۸

۱۱۱

مطابق جدول ۲، ۷۳/۸ درصد از پاسخگویان در طول ۱۲ ماه گذشته حداقل یک بار و بیشتر به برگه امتحانی بغل دستی خود نگاه کرده‌اند. ۵۵ درصد از پاسخگویان (۵۷/۷ درصد از پسران و ۵۳/۲ درصد از دختران) در یک سال گذشته حداقل یک بار و بیشتر از محتوای سایت‌ها رونویسی کرده‌اند. ۳۴/۴ درصد از پاسخگویان (۵۷/۶ درصد از پسران و ۱۹/۲ درصد از دختران) در یک سال گذشته حداقل یک بار و بیشتر مشروبات الکلی مصرف کرده‌اند. ۱۹/۸ درصد از پاسخگویان (۳۵/۲ درصد از پسران و ۹/۷ درصد از دختران) در یک سال گذشته حداقل یک بار و بیشتر رابطه جنسی با جنس مخالف (بدون ازدواج) داشته‌اند. ۹/۲ درصد از پاسخگویان (۱۸ درصد از پسران و ۳/۷ درصد از دختران) در یک سال گذشته حداقل یک بار و بیشتر مواد مخدر مصرف کرده‌اند. ۶/۲ درصد از پاسخگویان (۱۳/۴ درصد از پسران و ۱/۶ درصد از دختران) در یک سال گذشته حداقل یک بار و بیشتر مواد مخدر فروخته‌اند.

جدول ۳: توزیع فراوانی و درصدی بعد درونی رفتار انحرافی پاسخگویان بر حسب جنس

ردیف	گویه	شدت	پسر		دختر		جمع کل	
			تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱	در طول ۱۲ ماه گذشته فکر اقدام به خودکشی به ذهنم خطور کرده است.	اصلاً	۱۱۹	۷۶/۳	۱۵۱	۶۱/۹	۲۷۰	۶۷/۵
		۱ تا ۲ بار	۲۱	۱۳/۵	۵۸	۲۳/۸	۷۹	۱۹/۸
		۳ تا ۵ بار	۱۰	۶/۴	۳۲	۱۳/۱	۴۲	۱۰/۵
		۶ تا ۸ بار	۲	۱/۳	۲	۰/۸	۴	۱
		۹ بار و بیشتر	۴	۲/۶	۱	۰/۴	۵	۱/۲
۲	در طول ۱۲ ماه گذشته به طور جدی در مورد اقدام به خودکشی فکر کرده‌ام.	اصلاً	۱۲۸	۸۲/۱	۲۰۴	۸۳/۶	۳۳۲	۸۳
		۱ تا ۲ بار	۱۷	۱۰/۹	۲۷	۱۱/۱	۴۴	۱۱
		۳ تا ۵ بار	۸	۵/۱	۷	۲/۹	۱۵	۳/۸
		۶ تا ۸ بار	۱	۰/۶	۴	۱/۶	۵	۱/۲
		۹ بار و بیشتر	۲	۱/۳	۲	۰/۸	۴	۱
۳	در طول ۱۲ ماه گذشته در مورد برنامه‌ریزی برای خودکشی با کسی حرف زده‌ام.	اصلاً	۱۳۶	۸۷/۲	۲۱۰	۸۶/۱	۳۴۶	۸۶/۵
		۱ تا ۲ بار	۱۳	۸/۳	۲۳	۹/۴	۳۶	۹
		۳ تا ۵ بار	۶	۳/۸	۹	۳/۷	۱۵	۳/۸
		۶ تا ۸ بار	-	-	۱	۰/۴	۱	۰/۲
		۹ بار و بیشتر	۱	۰/۶	۱	۰/۴	۲	۰/۵
۴	در طول ۱۲ ماه گذشته احساس کرده‌ام هیچ راه حلی برای مشکلاتم وجود ندارد جز اینکه زندگی من پایان یابد.	اصلاً	۱۱۸	۷۵/۶	۱۳۷	۵۶/۱	۲۵۵	۶۳/۸
		۱ تا ۲ بار	۲۵	۱۶	۶۹	۲۸/۳	۹۴	۲۳/۵
		۳ تا ۵ بار	۸	۵/۱	۲۹	۱۱/۹	۳۷	۹/۲
		۶ تا ۸ بار	۱	۰/۶	۷	۲/۹	۸	۶/۸
		۹ بار و بیشتر	۴	۲/۶	۲	۰/۸	۶	۱/۵
۵	در طول ۱۲ ماه گذشته مبادرت به خودکشی کرده‌ام.	اصلاً	۱۴۱	۹۰/۴	۲۳۳	۹۵/۵	۳۷۴	۹۳/۵
		۱ تا ۲ بار	۱۰	۶/۴	۷	۲/۹	۱۷	۴/۲
		۳ تا ۵ بار	۵	۳/۲	۳	۱/۲	۸	۲
		۶ تا ۸ بار	-	-	-	-	-	-
		۹ بار و بیشتر	-	-	۱	۰/۴	۱	۰/۲

مطابق با یافته‌های جدول ۳ در بعد درونی گویه‌ای که با بیشترین میزان ارتکاب از سوی پاسخگویان همراه بوده است مربوط به گویه «هیچ راه‌حلی برای مشکلاتشان وجود ندارد جز اینکه زندگی من پایان یابد» می‌باشد. حدود ۴۱ درصد از پاسخگویان (۲۴/۳ درصد از پسران و ۴۳/۹ درصد از دختران) حداقل یک‌بار و بیشتر در طول ۱۲ ماه گذشته احساس کرده‌اند هیچ راه‌حلی برای مشکلاتشان وجود ندارد جز اینکه به زندگیشان پایان دهند. در مرتبه دوم، گویه‌ای که با بیشترین میزان ارتکاب از سوی پاسخگویان همراه بوده است مربوط به گویه «در طول ۱۲ ماه گذشته فکر اقدام به خودکشی به ذهنم خطور کرده است» می‌باشد. ۳۲/۵ درصد از پاسخگویان (۲۳/۸ درصد از پسران و ۳۸/۱ درصد از دختران) در طول ۱۲ ماه گذشته حداقل یک‌بار فکر اقدام به خودکشی به ذهنشان خطور کرده است.

۱۱۳

جدول ۳: درصد توزیع پاسخگویان بر حسب میزان متغیرهای مستقل تحقیق

حالات عاطفی منفی			بزه‌دیدی سایبری			بزه‌دیدی سنتی			متغیر میزان
جمع	دختر	پسر	جمع	دختر	پسر	جمع	دختر	پسر	اصلاً
۱۹	۱۵/۶	۲۴/۴	۵۶/۸	۶۱/۱	۵۰	۳۹/۵	۴۳/۴	۳۳/۳	
۵۲/۵	۵۳/۷	۵۰/۶	۳۱/۸	۲۹/۹	۳۴/۶	۳۲/۸	۳۵/۷	۲۸/۲	کم
۲۳/۸	۲۵	۲۱/۸	۸/۲	۶/۶	۱۰/۹	۱۷	۱۴/۳	۲۱/۲	متوسط
۴/۲	۵/۳	۲/۶	۲/۲	۱/۶	۳/۲	۶/۸	۵/۷	۸/۳	زیاد
۰/۵	۰/۴	۰/۶	۱	۰/۸	۱/۳	۴	۰/۸	۹	خیلی زیاد
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	جمع کل

بر طبق داده‌های جدول ۴ نشان می‌دهد که ۳۹/۵ درصد از افراد اصلاً مورد بزه‌دیدی سنتی قرار نگرفته‌اند. طبق داده‌های جدول، ۳۲/۸ درصد از افراد در حد کم، ۱۷ درصد از افراد در حد متوسط، ۶/۷ درصد از افراد در حد زیاد و ۴ درصد از افراد در حد خیلی زیاد در معرض بزه‌دیدی سنتی قرار گرفته‌اند. در مقایسه بین پاسخگویان دختر و پسر، داده‌های جدول نشان می‌دهد که پاسخگویان پسر بیش از پاسخگویان دختر در معرض بزه‌دیدی سنتی قرار گرفته‌اند. به طوری که بزه‌دیدی سنتی در میان پاسخگویان پسر در حد زیاد با ۹ درصد بیشتر از بزه‌دیدی سنتی در میان پاسخگویان دختر در این حد

با ۰/۸ درصد می‌باشد. همچنین ۴۳/۴ درصد از پاسخگویان دختر اصلاً مورد بزهدیدگی سنتی قرار نگرفته‌اند، این درحالی است که این میزان برای پاسخگویان پسر حدود ۳۳/۳ درصد می‌باشد. در مقایسه بین پاسخگویان دختر و پسر، داده‌های جدول نشان می‌دهد که پسران بیش از دختران در معرض بزهدیدگی سایبری قرار می‌گیرند. طبق یافته‌های این جدول ۱۵/۴ درصد از پسران در حد متوسط رو به بالا و ۹ درصد از دختران در حد متوسط رو به بالا در معرض بزهدیدگی سایبری قرار گرفته‌اند. همچنین در ارتباط با میزان حالات عاطفی منفی یافته‌های جدول نشان می‌دهد که، نشان می‌دهد که حالات عاطفی منفی پاسخگویان در حد کم ۵۲/۵ درصد است. طبق یافته‌های این جدول، ۱۹ درصد پاسخگویان اصلاً دچار حالات عاطفی منفی نیستند، ۲۳/۸ درصد از افراد در حد متوسط، ۴/۲ درصد از افراد در حد زیاد و تنها ۰/۵ درصد از افراد در حد خیلی زیاد دچار حالات عاطفی منفی می‌باشند. در مقایسه بین پاسخگویان دختر و پسر، داده‌های جدول نشان می‌دهد که حالات عاطفی منفی پاسخگویان دختر بیش از پاسخگویان پسر می‌باشد.

۱۱۴

آزمون تفاوت میانگین‌ها

جدول ۵: آزمون تفاوت میانگین رفتار انحرافی و ابعاد آن بر حسب جنس

جنسیت		رفتارهای انحرافی و ابعاد آن	
دختر	پسر	میانگین	رفتار انحرافی بیرونی
۶/۷۰۹	۱۲/۶۴۱	T	
۶/۸۵۲ (sig=۰/۰۰۰)			
دختر	پسر	میانگین	رفتار انحرافی درونی
-۱/۰۹۸	۱/۳۸۴	T	
-۱/۰۹۸ (sig=۰/۲۷۳)			
دختر	پسر	میانگین	رفتار انحرافی
۸/۴۰۵	۱۴/۰۲۵	T	
۵/۴۵۴ (sig=۰/۰۰۰)			

جدول ۵ نتایج آزمون T برای مقایسه تفاوت میانگین نمره متغیر رفتارهای انحرافی و ابعاد آن در بین دانشجویان پسر و دختر را نشان می‌دهد. براساس جدول ۵، بین میانگین رفتار انحرافی پسران (۱۴/۰۲۵) و میانگین رفتار انحرافی دختران (۸/۴۰۵) تفاوت معناداری وجود دارد. به عبارت واضح تر، میانگین رفتار انحرافی پسران بیشتر از

دختران می‌باشد. همچنین از بین ابعاد متغیر رفتار انحرافی بین میانگین رفتار انحرافی بیرونی در پسران (۱۲/۶۴۱) و میانگین رفتار انحرافی بیرونی در دختران (۶/۷۰۹) تفاوت معناداری مشاهده می‌شود. نتایج نشان می‌دهد که میزان کل رفتارهای انحرافی در پسران بیشتر از دختران می‌باشد.

تحلیل رگرسیونی برای تبیین متغیر وابسته (رفتار انحرافی)

جدول ۶: ضرایب تأثیر مدل‌های تبیین‌کننده رفتار انحرافی و خلاصه مدل رگرسیونی

رفتار انحرافی					متغیر		
همبستگی			آمار همخطی				
همبستگی نیمه تفکیکی	همبستگی تفکیکی	مرتب‌به‌صفر	ضریب حداقل تحمل	تورم واریانس	sig	بتا	
۰/۱۲۵	۰/۱۷۰	۰/۴۳۸	۰/۷۲۰	۱/۳۸۹	۰/۰۰۱	۰/۱۴۷	بزهدیدگی سنتی
۰/۱۹۵	۰/۲۶۱	۰/۴۸۸	۰/۷۴۷	۱/۳۳۹	۰/۰۰۰	۰/۲۲۶	بزهدیدگی سایبری
۰/۰۹۵	۰/۱۳۱	۰/۳۱۵	۰/۸۹۰	۱/۱۲۴	۰/۰۰۹	۰/۱۰۱	حالات عاطفی منفی
-۰/۰۸۳	-۰/۱۱۴	-۰/۲۹۹	۰/۸۹۵	۱/۱۱۷	۰/۰۲۳	-۰/۰۸۸	خودکنترلی
-۰/۲۲۹	-۰/۳۰۲	-۰/۳۹۴	۰/۹۱۲	۱/۰۹۶	۰/۰۰۰	-۰/۲۳۹	پیوستگی به خانواده
۰/۲۳۴	-۰/۳۰۸	-۰/۵۴۴	۰/۶۸۵	۱/۴۵۹	۰/۰۰۰	۰/۲۸۲	دوستان منحرف
سطح معناداری ۰/۰۰۰	F ۶۰/۵۳۹	ضریب تعیین تعدیل‌شده ۰/۴۷۲	ضریب تعیین ۰/۴۸۰	ضریب همبستگی چندگانه ۰/۶۹۳			

همان‌طور که داده‌های جدول ۶ نشان می‌دهد، ضریب همبستگی چندگانه (R) معادل ۶۹ درصد محاسبه شده است ضریب تعیین نیز ۴۸ درصد محاسبه شده است. به این معنی که حدود ۴۸ درصد از تغییرات رفتار انحرافی توسط سه متغیر مستقل (بزهدیدگی سنتی، بزهدیدگی سایبری و حالات عاطفی منفی) و متغیرهای کنترلی (خودکنترلی، دوستان منحرف و وابستگی به خانواده) توضیح داده می‌شود. ضرایب تأثیر رگرسیونی نیز حاکی از آن است که متغیرهای دوستان منحرف ($\text{Beta}=0/282$) و دل‌بستگی به خانواده ($\text{Beta}=-0/239$) و بزهدیدگی سایبری ($\text{Beta}=0/226$) به ترتیب قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده‌های رفتار انحرافی می‌باشد.

رگرسیون چندگانه تبیین‌کننده ابعاد رفتار انحرافی به تفکیک جنسیت

جدول ۷: ضرایب تأثیر مدل‌های تبیین‌کننده ابعاد رفتار انحرافی و خلاصه مدل رگرسیونی

بعد درونی رفتار انحرافی						بعد بیرونی رفتار انحرافی						متغیر	متغیرهای مستقل	
کل		دختر		پسر		کل		دختر		پسر				متغیر
sig	بتا	sig	بتا	sig	بتا	sig	بتا	sig	بتا	sig	بتا			
۰/۰۶۳	۰/۰۹۸	۰/۰۴۰	۰/۱۳۰	۰/۵۵۹	۰/۰۵۲	۰/۰۰۱	۰/۱۳۹	۰/۱۵۴	۰/۰۸۳	۰/۰۳۶	۰/۱۵۶	بزه‌دیدگی سنتی	متغیرهای مستقل	
۰/۰۰۰	۰/۲۱۸	۰/۰۰۰	۰/۲۴۹	۰/۰۱۸	۰/۳۰۷	۰/۰۰۰	۰/۱۹۲	۰/۰۰۱	۰/۱۹۴	۰/۰۰۲	۰/۲۳۳	بزه‌دیدگی سایبری		
۰/۰۰۰	۰/۲۴۳	۰/۰۲۷	۰/۱۳۶	۰/۰۰۰	۰/۳۱۵	۰/۳۴۷	۰/۰۳۷	۰/۴۳۰	۰/۰۴۴	۰/۰۷۴	۰/۱۲۰	حالات عاطفی منفی		
۰/۸۳۱	۰/۰۱۰	۰/۳۸۶	۰/۰۵۰	۰/۴۹۹	۰/۰۵۳	۰/۰۱۱	۰/۰۹۹	۰/۰۴۴	۰/۱۰۷	۰/۰۸۲	۰/۱۱۴	خودکنترلی	متغیرهای کنترلی	
۰/۹۱۴	۰/۰۰۶	۰/۴۲۰	۰/۰۵۳	۰/۵۴۲	۰/۰۵۴	۰/۰۰۰	۰/۳۳۳	۰/۰۰۰	۰/۳۱۴	۰/۰۰۵	۰/۲۰۹	دوستان منحرف		
۰/۰۰۳	۰/۱۴۰	۰/۰۰۰	۰/۲۰۶	۰/۴۵۶	۰/۰۵۸	۰/۰۰۰	۰/۲۳۴	۰/۰۰۰	۰/۲۱۵	۰/۰۰۰	۰/۲۶۰	دل‌بستگی به خانواده		
۰/۴۶۳		۰/۵۲۰		۰/۴۵۷		۰/۶۸۱		۰/۶۱۸		۰/۶۷۳		R	خلاصه مدل	
۰/۲۱۴		۰/۲۷۰		۰/۲۰۹		۰/۴۶۳		۰/۳۸۲		۰/۴۵۲		R square		

۱۱۶

براساس جدول ۷، در بعد رفتار انحرافی بیرونی برای پسران همبستگی چندگانه (R) معادل ۰/۶۷ و برای دختران معادل معادل ۰/۶۱ محاسبه شده است. این امر گویای این مطلب است که سه متغیر مستقل (بزه‌دیدگی سنتی، بزه‌دیدگی سایبری و حالات عاطفی منفی) و متغیرهای کنترلی (خودکنترلی، دوستان منحرف و وابستگی به خانواده) به‌طور هم‌زمان ۶۷ درصد با بعد رفتار انحرافی بیرونی در پسران و ۶۱ درصد با بعد رفتار انحرافی بیرونی در دختران در ارتباط می‌باشند. ضریب تعیین (R square) نیز برای پسران و دختران به ترتیب ۴۵ و ۳۸ درصد محاسبه شده است. به این معنی که در پسران حدود ۴۵ درصد و در دختران حدود ۳۸ درصد از تغییرات بعد بیرونی رفتار انحرافی توسط سه متغیر مستقل (بزه‌دیدگی سنتی، بزه‌دیدگی سایبری و حالات عاطفی منفی) و متغیرهای کنترلی (خودکنترلی، دوستان منحرف و وابستگی به خانواده) توضیح داده شده است. همان‌گونه که در جدول ۷ مشاهده می‌شود، از بین ۶ متغیر وارد شده به روش جبری در مدل، در پسران چهار متغیر بزه‌دیدگی سنتی، بزه‌دیدگی سایبری،

دوستان منحرف و دلبستگی خانواده و در دختران بزه‌دیدی سایبری، خودکنترلی، دوستان منحرف و دلبستگی به خانواده با متغیر رفتار انحرافی بیرونی ارتباط معناداری دارند. همچنین ضرایب تأثیر استاندارد گویای آن است که قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده‌های متغیر رفتار انحرافی بیرونی در پسران به ترتیب متغیرهای دلبستگی به خانواده با ضریب تأثیر استاندارد رگرسیونی معادل $0/260-$ ، بزه‌دیدی سایبری با ضریب تأثیر استاندارد رگرسیونی معادل $0/233$ و دوستان منحرف با ضریب تأثیر رگرسیونی معادل $0/209$ می‌باشند. در تبیین رفتار انحرافی بیرونی دختران نیز، متغیر دوستان منحرف با ضریب تأثیر رگرسیونی معادل $0/314-$ ، دلبستگی به خانواده با ضریب تأثیر رگرسیونی معادل $0/215-$ و بزه‌دیدی سایبری با ضریب تأثیر رگرسیونی معادل $0/194$ تأثیرگذارند. به‌صورت کلی و بدون در نظر گرفتن تفکیک جنسیتی در بعد بیرونی رفتار انحرافی ضریب همبستگی چندگانه (R) معادل 68 درصد محاسبه شده است. ضریب تعیین نیز 46 درصد محاسبه شده است. ضرایب تأثیر رگرسیونی نیز حاکی از آن است که متغیرهای دوستان منحرف ($Beta=0/333$) و دلبستگی به خانواده ($Beta=-0/234$) و بزه‌دیدی سایبری ($Beta=0/192$) به ترتیب قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده‌های رفتار انحرافی بیرونی می‌باشند. همچنین براساس جدول ۷ در بعد درونی رفتار انحرافی برای پسران همبستگی چندگانه (R) معادل $0/45$ و برای دختران معادل $0/52$ محاسبه شده است. ضریب تعیین (R square) نیز برای پسران و دختران به ترتیب 20 و 27 درصد محاسبه شده است. به این معنی که در پسران حدود 20 درصد و در دختران حدود 27 درصد از تغییرات بعد درونی رفتار انحرافی توسط سه متغیر مستقل (بزه‌دیدی سنتی، بزه‌دیدی سایبری و حالات عاطفی منفی) و متغیرهای کنترلی (خودکنترلی، دوستان منحرف و وابستگی به خانواده) توضیح داده شده است. همچنین ضرایب تأثیر استاندارد گویای آن است که قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده‌های متغیر رفتار انحرافی درونی در پسران به ترتیب متغیرهای حالات عاطفی منفی با ضریب تأثیر استاندارد رگرسیونی معادل $0/315$ ، مزاحمت سایبری با ضریب تأثیر استاندارد رگرسیونی معادل $0/207$ و دلبستگی به خانواده با ضریب تأثیر رگرسیونی معادل $0/058-$ می‌باشند. در تبیین رفتار انحرافی درونی دختران نیز، متغیر بزه‌دیدی سایبری با ضریب تأثیر رگرسیونی معادل $0/249$ ، حالات عاطفی منفی با ضریب تأثیر رگرسیونی معادل $0/136$ و بزه‌دیدی سنتی با ضریب تأثیر رگرسیونی معادل $0/130$ تأثیرگذارند. ضرایب تأثیر رگرسیونی نیز حاکی از آن است که قوی‌ترین

پیش‌بینی کننده‌های رفتار انحرافی درونی بدون در نظر گرفتن جنسیت به ترتیب متغیرهای حالات عاطفی منفی ($Beta=0/243$) و بزه‌دیدی سایبری ($Beta=0/218$) و دل‌بستگی به خانواده ($Beta=-0/140$) می‌باشد.

رگرسیون چندگانه تبیین‌کننده احساسات منفی

جدول ۸: ضرایب تأثیر مدل‌های تبیین‌کننده حالات عاطفی منفی

حالات عاطفی منفی						متغیر
کل		دختر		پسر		
sig	بتا	sig	بتا	sig	بتا	
0/004	0/154	0/154	0/094	0/001	0/298	بزه‌دیدی سنتی
0/009	0/141	0/000	0/261	0/859	-0/015	بزه‌دیدی سایبری
0/248		0/309		0/292		R
0/062		0/095		0/085		R square

براساس داده‌های مندرج در جدول ۸، در متغیر حالات عاطفی منفی برای پسران همبستگی چندگانه (R) معادل ۲۹ و دختران معادل ۳۰ درصد محاسبه شده است. این امر گویای این مطلب است که دو متغیر بزه‌دیدی سنتی و بزه‌دیدی سایبری به‌طور هم‌زمان ۲۹ درصد با حالات عاطفی منفی در پسران و ۳۰ درصد با حالات عاطفی منفی در دختران در ارتباط می‌باشند. ضریب تعیین (R^2) نیز برای پسران و دختران به ترتیب ۸ درصد و ۹ درصد محاسبه شده است. به این معنی که در پسران حدود ۰/۰۸ درصد و در دختران در حدود ۰/۰۹ درصد از حالات عاطفی منفی توسط متغیرهای بزه‌دیدی سنتی و سایبری، توضیح داده شده است. از بین دو متغیر وارد شده به روش جبری در مدل، در پسران متغیر بزه‌دیدی سنتی و در دختران تنها بزه‌دیدی سایبری با متغیر حالات عاطفی منفی ارتباط معناداری را نشان داده‌اند. به‌منظور فهم دقیق‌تر شدت و جهت تأثیرات متغیرهای بزه‌دیدی سنتی و بزه‌دیدی سایبری بر حالات عاطفی منفی، ضرایب تأثیر استاندارد در جدول فوق به‌نمایش گذاشته شده است. بر این اساس، متغیر بزه‌دیدی سنتی با ضریب تأثیر رگرسیونی معادل ($Beta=0/298$) در پسران و متغیر بزه‌دیدی سایبری با ضریب تأثیر رگرسیونی ($Beta=0/261$) در دختران مؤثرترین متغیرها محسوب می‌شوند.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر بزه‌دیدی سایبری و سنتی به‌عنوان منبع فشار بر روی رفتار انحرافی در میان دانشجویان دانشگاه مازندران تدوین شده است. چهارچوب نظری پژوهش حاضر نظریه فشار عمومی رابرت اگنیو می‌باشد که اساساً آن را فقط برگرفته از محرومیت اقتصادی نمی‌داند، بلکه آن را نتیجه رابطه یا حادثه‌ای می‌داند که فرد آن‌طور که می‌خواهد با او رفتار نمی‌شود یا نتایج دلخواهش را نمی‌بیند. (اگنیو، ۱۹۹۲) اگنیو بیان می‌کند که بزه‌دیدی یکی از فشارهایی است که بر خلاف فشارهای طرد والدین و تجربیات منفی مدرسه مورد توجه قرار نگرفته است. (های و دیگران، ۲۰۱۰: ۱۳۲) نتایج حاصل از آزمون هشت فرضیه پژوهش نیز به‌شرح زیر است:

طبق فرضیه اول و دوم که رفتار انحرافی را در میان دانشجویان دختر و پسر تابعی مثبت از بزه‌دیدی سایبری و بزه‌دیدی سنتی می‌دانست، به‌لحاظ تجربی مورد تأیید قرار گرفت. بسیاری از تحقیقات تجربی مهمی که طبق نظریه فشار عمومی اگنیو انجام شده است، فرضیه اصلی این نظریه را تأیید می‌کنند مبنی بر اینکه اتفاقات و روابط پر فشار قویاً در بزه‌کاری و رفتار انحرافی افراد دخیل هستند. (برای نمونه، میلر، ۲۰۰۹ و های و ملدرام، ۲۰۱۰) مزاحمت سنتی، آزار و اذیت فیزیکی و کلامی و مزاحمت سایبری، آزار و اذیت آنلاین و الکترونیکی است و اولین نتیجه به‌دست آمده از تحقیق این است که بزه‌دیدی سنتی و سایبری به‌طور معناداری بر رفتار انحرافی دانشجویان تأثیر می‌گذارد. دلایل متعددی وجود دارد که مزاحمت سایبری را مشکل‌سازترین نوع مزاحمت بدانیم زیرا الکترونیکی است و مخفیانه اتفاق می‌افتد و اینکه تسکین یافتن برای بزه‌دیدگان سایبری نسبت به بزه‌دیدگان سنتی سخت‌تر است. چون در مزاحمت سنتی هنگامی که قربانیان به‌لحاظ فیزیکی از مزاحمان دور می‌شوند، کمی احساس آرامش خاطر می‌کنند. گرچه تأثیرات هر دو نوع مزاحمت از فرضیه اگنیو نشئت می‌گیرد و مزاحمت را مهم‌ترین گونه‌ای می‌داند که از فشار ناشی می‌شود، اما یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که مفهوم مزاحمت فراتر از مزاحمت سنتی است که در محیط دانشگاه اتفاق می‌افتد و با استفاده روزافزون جوانان از اینترنت و تلفن همراه، مزاحمت سایبری نیز گسترش یافته است. نتایج تحقیقات پیشین نشان می‌دهد که حضور محرک منفی و مضر ممکن است منجر به نتایج منفی در شرایط خاص بشود. محرک‌های منفی ممکن است به بزه‌کاری یا رفتارهای انحرافی منجر شود. (اگنیو، ۱۹۹۲: ۵۸) یافته‌های این بخش با بخشی از تحقیقات انجام‌شده

همسو می‌باشد (به‌عنوان نمونه در تحقیقات، دیرکز، ۲۰۰۷؛ والز و دیگران، ۲۰۰۷؛ های و ملدرام، ۲۰۱۰ و های و دیگران، ۲۰۱۰) در این تحقیقات بیان شده است که منابع فشار از جمله بزه‌دیدگی (سنتی و سایبری) به‌عنوان حضور محرک منفی منجر به رفتارهای انحرافی (از جمله خودکشی) در میان جوانان و نوجوانان می‌شود. اگرچه یافته‌های مون و همکارانش (۲۰۰۹)، در پژوهشی در مورد جوانان کره‌ای نشان داد که بزه‌دیدگی با بزهکاری عام ارتباط ندارد و لذا با دیدگاه نظریه فشار عمومی اگنیو در تناقض است. به‌زعم اگنیو (۲۰۰۱) سطح فشارها باید به آن حدی برسد که با مشایعت عوامل دیگر چون خودکنترلی پایین به کجروی و ارتکاب آن منجر شود. یافته‌های تحقیق حاضر، نشان می‌دهد که با وجود اینکه میزان خودکنترلی پاسخگویان در حد متوسط است، اما فرضیه‌های ما مبنی بر اینکه رفتار انحرافی تابعی مثبت از بزه‌دیدگی سایبری و سنتی است، تأیید شده است و از این حیث، با گفته اگنیو در تناقض است.

فرضیه شماره سه تحقیق بر این دلالت دارد که رفتار انحرافی در میان دانشجویان دختر و پسر تابعی مثبت از حالات عاطفی منفی است. این فرضیه به‌لحاظ تجربی مورد تأیید قرار گرفته است. تحقیقات پیشین نشان می‌دهد که افرادی که در معرض منابع فشار قرار می‌گیرند (در تحقیق حاضر، بزه‌دیدگی سایبری و بزه‌دیدگی سنتی به‌عنوان منابع فشار در نظر گرفته شده است) احتمال بیشتری دارد که گرفتار احساسات منفی مانند خشم و افسردگی و ناامیدی شوند. به‌عقیده اگنیو، افرادی که با افسردگی و خشم و ناامیدی به موقعیت فشارزا واکنش نشان می‌دهند، ممکن است به رفتار انحرافی درونی و بیرونی روی بیاورند، چون آنها فاقد انگیزه‌ای قوی برای انتقام‌اند. (اگنیو، ۲۰۰۲) همان‌طور که در تئوری فشار عمومی عنوان شده است، تجربه فشار به ایجاد حالات عاطفی منفی مثل خشم، سرخوردگی، ناامیدی، افسردگی و... در افراد کمک می‌کند، تجربه احساسات منفی، به افراد برای یافتن راهی در کاهش یا مبارزه با چنین احساسی فشار می‌آورد. (برگرن، ۲۰۱۰: ۱۶) هر کدام از انواع فشار، این احتمال را که افراد خشم را تجربه کنند، افزایش می‌دهد و خشم، احساس آسیب‌دیدگی و مظلوم بودن را افزایش می‌دهد و این احساس تمایلی را در فرد برای انتقام ایجاد کرده، فرد را به عمل واداشته و قدرت عوامل بازدارنده را پایین می‌آورد. اگر انسان احساس کند که مورد ستم واقع شده، خشمگین می‌شود و خشونت و پرخاشگری را موجه خواهد دانست. (سیگل و سینا، ۱۹۹۷: ۲۱)

یک فرد ممکن است تبدیل به بزه‌کار شود نه تنها برای مقابله با تنش، بلکه به دلیل تصمیم‌گیری برای احساسات منفی. لذا از این طریق فرد می‌تواند از احساسات منفی رها شود و یا احساس بهتری در خود ایجاد کند. (لین^۱، ۲۰۱۲: ۳۹) احساسات سطح آسیب احساسی افراد را افزایش داده و به افراد برای کنش نیرو می‌بخشد. اگنیو معتقد است احساسات منفی یک حس قدرت فوری و تمایل به انتقام را ایجاد می‌کند. به این دلیل احساسات منفی منجر به رفتار بزه‌کارانه می‌شود. (فرانسیس^۲، ۲۰۰۷: ۲۲) بنابراین، با توجه به استدلال اگنیو، فشارها تمایل به کجرفتاری را در فرد ایجاد می‌کنند. اینکه جرم یا بزه‌کاری واقع شود یا نشود به موقعیت و شرایط فرد بستگی دارد که می‌تواند با این وقایع نامطلوب بسازد، مبارزه کند و یا با اعمال بزه‌کارانه خشم خود را نشان دهد. سیلور و همکارانش (۲۰۰۴)؛ بائو و همکاران (۲۰۰۴)؛ علیوردی‌نیا و همکاران (۱۳۸۶) و علیوردی‌نیا و همکاران (۱۳۹۴) در تحقیقات خود به نتایج مشابهی با این فرضیه دست یافته‌اند. نتایج به‌دست آمده از تحقیقات ذکرشده بیان می‌دارد که خشم و عصبانیت مهم‌ترین واکنش‌های احساسی هستند که احتمال رفتارهای انحرافی و بزه‌کاری در نوجوانان و جوانان افزایش می‌دهند.

فرضیه شماره چهار و پنج تحقیق بر این دلالت دارد که رفتارهای انحرافی بیرونی شده در میان دانشجویان پسر تابعی مثبت از بزه‌دیدگی سنتی و بزه‌دیدگی سایبری می‌باشد. این دو فرضیه به‌لحاظ تجربی مورد تأیید قرار گرفته‌اند. همچنین فرضیه شماره شش و هفت تحقیق حاضر نیز حاوی این نکته است که رفتارهای انحرافی درونی‌شده در میان دانشجویان دختر تابعی مثبت از بزه‌دیدگی سنتی و بزه‌دیدگی سایبری است. این دو فرضیه نیز به‌لحاظ تجربی مورد تأیید قرار گرفته‌اند. به‌زعم اگنیو رابطه‌ای قوی بین جنسیت و جرم وجود دارد. مردان به‌طور قابل ملاحظه‌ای، دارای سطح بالاتری از تخلفات نسبت به زنان می‌باشند. یک دلیل می‌تواند این باشد که مردان احتمال بیشتری دارد که بسیاری از فشارهایی را که منجر به جرم شود، تجربه کنند. مردان از طریق جرم با فشارها مقابله می‌کنند. زیرا واکنش‌های احساسی به فشار تحت تأثیر تفاوت‌های جنسیتی است. اگنیو سه راهبرد عاطفی، رفتاری و شناختی را برای مقابله با خشم و ناامیدی تولیدشده توسط فشار معرفی می‌کند. مطابق با نظریه فشار، در حالی که زنان معمولاً از راهبردهای شناختی

1. Lin
2. Francis

و احساسی استفاده می‌کنند، مردان بیشتر آمادگی دارند تا از راهبردهایی مثل رفتارهای انحرافی و خشونت طلب استفاده کنند. از طرف دیگر زنان متمایل‌اند تا از راهبردهای شناختی غیرانحرافی و نهایتاً از راهبردهای رفتاری غیر قانونی استفاده کنند. برویدی و اگنیو (۱۹۹۷) بیان می‌دارند که به‌خاطر تفاوت در جنسیت در غلبه بر استرس، پسران باید عکس‌العمل‌های احساسی‌ای نسبت به فشار نشان دهند که پاسخ‌های بیرونی را در بر دارد اما دختران باید عکس‌العمل‌های احساسی‌ای نسبت به فشار نشان دهند که منجر به پاسخ‌های درونی می‌شود. اگرچه یافته‌های های و همکاران (۲۰۱۰) نشان داده است که تأثیرات مزاحمت بر خودآزاری و ایده‌پردازی خودکشی برای پسران بیشتر و به‌طور خاص در مزاحمت سایبری این تفاوت به‌لحاظ آماری معنادار بوده است به طوری که تأثیراتش بر خودآزاری و ایده‌پردازی خودکشی برای پسران ۷۰ درصد بیشتر بوده است. اما در تحقیق حاضر؛ فرضیه تأیید شده است و این نتیجه، همسو با ادعای نظریه فشار عمومی اگنیو می‌باشد که بیان می‌دارد پسران در مقایسه با دختران به‌جای انحراف درونی با انحراف بیرونی به فشار پاسخ می‌دهند. همچنین تحقیق حاضر همسو با تحقیق‌های و ملدرا (۲۰۱۰) می‌باشد.

در نهایت، فرضیه شماره هشت تحقیق بر این دلالت دارد که حالات عاطفی منفی تابعی مثبت از بزه‌دیدگی سایبری و بزه‌دیدگی سنتی است و این فرضیه در این تحقیق تأیید شد. مطابق با یافته‌ها بزه‌دیدگی سنتی نسبت به بزه‌دیدگی سایبری تأثیر بیشتری بر حالات عاطفی منفی دارد. اگرچه نتایج نشان می‌دهد که بزه‌دیدگی سایبری تأثیر معناداری بر خشم و همچنین بزه‌دیدگی سنتی تأثیر معناداری بر افسردگی ندارد، هر دو این متغیرها تأثیرات معناداری بر روی حالات عاطفی منفی جوانان دارند. به اعتقاد اگنیو، تجربه فشار، احتمال تجربه احساسات منفی مثل خشم و افسردگی را که رفتارهای ضد اجتماعی و بزهکاری موجب می‌شود، افزایش می‌دهد. (سیگل، ۲۰۱۰) به‌اعتقاد اگنیو مردان و زنان هر دو تمایل دارند هنگامی که فشارها را تجربه می‌کنند، خشمگین شوند. با این حال، خشم زنان اغلب با احساساتی مانند گناه، شرم، اضطراب و افسردگی همراه است. به این علت که زنان هنگامی که فشارها را تجربه می‌کنند اغلب خودشان را مقصر دانسته و سرزنش می‌کنند و خشم خود را بی‌مورد دانسته و نگران‌اند که خشم آنها باعث آسیب به دیگران شود. (میلر، ۲۰۰۹: ۳۳۶) مطابق داده‌های تحقیق حاضر نیز احساس افسردگی در میان دانشجویان دختر بیش از دانشجویان پسر است. همچنین یافته‌ها

نشان می‌دهد احساس خشم در دانشجویان پسر بیش از دانشجویان دختر است که کاملاً با نظریه اگنیو همخوانی دارد. مطابق گفته‌های اگنیو افرادی که در معرض فشار مکرر قرار می‌گیرند، احتمال بیشتری دارد که اعمال بزهکارانه و رفتارهای انحرافی مرتکب شوند. (اگنیو، ۱۹۹۲) در بسیاری از تحقیقات این امر تأیید شده است. (از جمله: ییلدیز، ۲۰۱۵؛ های و ملدرام، ۲۰۱۰؛ والز و دیگران، ۲۰۰۷؛ بانو و دیگران، ۲۰۰۴؛ علیوردی‌نیا و دیگران، ۱۳۹۲ و علیوردی‌نیا و خاکزاد، ۱۳۹۲) در همه این تحقیقات یکی از نتایج این بوده است که فشارها بر روی حالات عاطفی منفی تأثیرگذار می‌باشند. البته صرفاً کمیت فشار مهم نیست بلکه این کیفیت فشار است که نقش اصلی را ایفا می‌کند و فشارها می‌باید دارای خصایصی باشند تا بتوانند بر انتخاب رفتارهای انحرافی به‌عنوان مکانیسم ترمیم‌دهنده تنش‌های دورنی افراد اثر گذار باشند. «براساس نظر اگنیو فشار با داشتن چهار عنصر کلیدی منجر به بزهکاری می‌گردد:

۱. فشار ناشی از بی‌عدالتی باشد. ۲. زمانی که فشار شدید باشد. درک این مسئله به عوامل زیر بستگی دارد: الف. سطوح یا کیفیت فشار؛ ب. مدت و یا فراوانی فشار؛ یعنی فشارهایی که به‌صورت طولانی مدت در زندگی فرد ظاهر شوند بیشتر از فشارهای موقتی منجر به رفتارهای بزهکارانه می‌گردد؛ ج. تأخر: یعنی فشارهایی که اخیراً در زندگی فرد اتفاق افتاده باشد، اثر نامطلوب بیشتری از خود بر جای خواهد گذاشت. د. انباشت یا تراکم: یعنی فشارهایی که اهداف، ارزش‌ها، نیازها، فعالیت‌ها و یا حتی هویت فردی را تهدید می‌کنند بیشتر از فشارهای دیگر منجر به بزهکاری می‌گردند. ۳. فشارها در ارتباط با کنترل اجتماعی ضعیف اتفاق بیفتند. به این صورت که الف. در ارتباط با پیوستگی پایین با خانواده اتفاق بیفتند؛ ب. تجربیات منفی در مدرسه و روابط منفی با دوستان و معلمان را در بر داشته باشد؛ ج. با کار در مشاغل پایین و بازار کار دومین و کارگری همراه باشد؛ د. با بی‌خانمانی همراه شود. ۴. فشار زمانی حرکت به سمت روش‌های مجرمانه را ایجاد می‌کند که افراد عقاید مجرمانه هم داشته باشند و نسبت به باورهای ارزشی و اخلاقی بی‌تفاوت باشند. در این صورت انتخاب مکانیسم‌های مجرمانه برایشان راحت‌تر خواهد بود. بر طبق دیدگاه اگنیو این خصائص فشار نقش مهمی در وقوع رفتارهای انحرافی ایفا می‌کند و در غیاب آنها احتمال اینکه افراد در مواجهه با فشار کمتر به رفتارهای انحرافی سوق یابند بیشتر می‌شود.» (فروجیو^۱ و دیگران، ۲۰۰۹) اگنیو معتقد است زمانی که افراد

در معرض هریک از منابع فشار قرار می‌گیرند پاسخ‌های متفاوتی می‌دهند که این تفاوت، به جنسیت افراد بر می‌گردد. زنان در مواجهه با فشار به رفتارهای انحرافی درونی از جمله خودکشی و خودآزاری روی می‌آورند ولی مردان در مواجهه با فشار با رفتارهای انحرافی که معطوف به دیگران است، پاسخ می‌دهند. همچنین اگنیو بیان می‌دارد که زمانی که افراد در معرض هر یک از منابع منابع فشار قرار می‌گیرند، حالات عاطفی منفی از جمله خشم و افسردگی در افراد بروز پیدا می‌کند و همین امر سبب می‌شود که افراد به رفتارهای انحرافی اعم از درونی و بیرونی روی آورند. براساس نتایج به‌دست آمده از تحقیق می‌توان گفت که بزه‌دیدگی (سایبری و سنتی) بر روی رفتار انحرافی بیرونی دانشجویان پسر تأثیر دارد ولی بزه‌دیدگی (سایبری و سنتی) بیشتر بر رفتار انحرافی درونی دانشجویان دختر مؤثر است. همچنین از میان دو نوع بزه‌دیدگی (سایبری و سنتی) تأثیر بزه‌دیدگی سایبری بر روی رفتار انحرافی دانشجویان بیش از تأثیر بزه‌دیدگی سنتی است.

منابع

۱. حیدری، آرش و فولادی، فاطمه. (۱۳۹۰). آزمون کارآمدی تئوری فشار در تبیین بزهکاری نوجوانان پسر شهر اهواز. *همایش هجوم خاموش*، جهاد دانشگاهی استان لرستان، لرستان، خرم آباد.
۲. حیدری، آرش؛ محسن نوری و میترا ابراهیمی. (۱۳۹۲). تئوری فشار و ایده‌پردازی خودکشی. *مجله جامعه‌شناسی ایران*. دوره ۳. شماره ۸.
۳. خاکزاد، زینب. (۱۳۹۱). *تبیین تفاوت‌های جنسیتی در رفتارهای انحرافی از دیدگاه نظریه فشار عمومی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه مازندران.
۴. خدایاری فرد، محمد؛ مسعود غلامعلی لواسانی؛ سعید زردخانه و سمیه لیاقت. (۱۳۸۹). استانداردسازی سیاهه ابراز خشم صفت - حالت ۲ اسپیلبرگر. *توانبخشی*. دوره ۱۱. شماره ۱.
۵. دواس، دی. ای. (۱۳۸۶). *پیمایش در تحقیقات اجتماعی*. هوشنگ نائی. تهران: نشر نی.
۶. علیوردی‌نیا، اکبر و زینب خاکزاد. (۱۳۹۲). تبیین تفاوت‌های جنسیتی در رفتارهای انحرافی براساس نظریه فشار عمومی. *مجله جامعه‌شناسی ایران*. سال چهاردهم. شماره ۴.
۷. علیوردی‌نیا، اکبر و ندا یوسفی. (۱۳۹۳). تمایل به خودکشی در میان دانشجویان: آزمون تجربی نظریه فشار عمومی. *جامعه‌شناسی کاربردی*. سال ۲۵. شماره ۲.
۸. علیوردی‌نیا، اکبر و عرفان یونسی. (۱۳۹۳). تأثیر میزان خودکنترلی بر ارتکاب جرم در میان دانشجویان. *راهبرد فرهنگ*. شماره ۲۶.
۹. علیوردی‌نیا، اکبر و عرفان یونسی. (۱۳۹۴). پیش‌درآمدی بر ساخت، اعتباریابی و رواسازی مقیاس سنجش رفتارهای انحرافی دانشجویان. *پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی*. شماره ۹.
۱۰. علیوردی‌نیا، اکبر؛ محمداسماعیل ریاحی و ملیحه موسوی. (۱۳۸۶). مطالعه جامعه‌شناختی بزهکاری: مطالعه تجربی نظریه فشار عمومی اگنیو. *مجله جامعه‌شناسی ایران*. دوره هشتم. شماره ۲.
۱۱. علیوردی‌نیا، اکبر؛ اعظم ملک‌دار و محمدرضا حسنی. (۱۳۹۳). تخلفات رایانه‌ای در میان دانشجویان دانشگاه مازندران: آزمون تجربی نظریه یادگیری اجتماعی ایگز. *مجله جامعه‌شناسی ایران*. دوره پانزدهم. شماره ۲.
۱۲. ملک‌دار، اعظم. (۱۳۹۲). *بررسی تخلفات رایانه‌ای در میان دانشجویان دانشگاه مازندران: آزمون تجربی نظریه یادگیری اجتماعی ایگز*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه مازندران.

13. Agnew, R. (1992). Foundation for a General Strain Theory of Crime and Delinquency. *Criminology*. 30(1).

14. Agnew, R. (2001). Building on Foundation of General Strain Theory: Specifying the Types of Strain Most Likely to Lead to Crime and Delinquency. *Journal of Research in Crime and Delinquency*. 38(4).

15. Agnew, R.; T. Brezina; P. Wright. & J. Cullen. (2002). Strain, Personality Traits, and Delinquency: Extending General Strain Theory. *Criminology*. 40(1).

16. Akbar, J. & T. W. Huang. & F. Anwar. (2014). The Development of Cyberbullying Scale to Investigate Bullies among Adolescent. *Proceeding of the International Conference on Humanities Sciences and Education*. 1(25).
17. Aoyama, I. & T. Talbert. (2009). *A Cross-Cultural Study on Cyber-Bullying among High School Student in the Unites States and Japan*. Paper Presented at the Meeting of the American Educational Research Association (AERA). San Diego. CA.
18. Bao, W. N. & A. Hass. (2007). Life Strain, Coping, and Delinquency in the People's Republic of China. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*. 51(1).
19. Bao, W.; A. Haas. & Y. Pi. (2004). Life Strain, Negative Emotions, and Delinquency: An Empirical Test of General Strain Theory in the People's Republic of China. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*. 43(3).
20. Baron, S. (2004). General Strain, Street Youth and Crime: A Test of Agnew's Revised Theory. *Criminology*. 42(2).
21. Bergeron Lindsey Ellen. (2010). *Female Criminality and Community Reentry: An Examination of General Strain Theory*. For the Degree of Doctor of Philosophy. North Dakota State University.
22. Broidy, L. & B. Agnew. (1997). Gender and Crime: A General Strain Theory Perspective. *Journal of Research in Crime and Delinquency*. 34(3).
23. Brown, E. S.; F. A. Esbensen. & G. Geis. (2010). *Criminology: Explaining Crime and Its Context*. New York: Routledge.
24. Cheung, C.; N. Ngai. & S. Ngai. (2007). Family Strain and Adolescent Delinquency in Two Chinese Cities, Guangzhou and Hong Kong. *Journal of Child and Family Studies*. 16(5).
25. Dashora, K. (2011). Cybercrime in the Society: Problems and Preventions. *Journal of Alternative Perspective in the Social Sciences*. 3(1).
26. Dilmac, B. & D. Aydogan. (2010). Parental Attitude as a Predictor of Cyber Bullying among Primary School Children. *International Journal of Social, Behavioral, Educational, Economic and Management Engineering*. 4 (7).
27. Dirks, A. (2007). *Suicidal Ideational among Maltreated Adolescents: An Application of Strain Theory*. PhD Thesis. The University of Iowa: U.S.
28. Francis Kimberly, A. (2007). *Gender Differences in Delinquency and Health Risk Behaviors: A Test of General Strain Theory*. PhD Thesis. The University of Texas at Austin.
29. Froggio, G.; N. Zamaro. & M. Lori. (2009). Exploring the Relationship between Strain and Some Neutralization Techniques. *European Journal of Criminology*. 6(1).
30. Hay, C. & R. Meldrum. (2010). Bullying Victimization and Adolescent Self-Harm: Testing Hypotheses from General Strain Theory. *Published online*. 39(5).
31. Hay, C.; R. Meldrum. & K. Mann. (2010). Traditional Bullying, Cyberbullying and Deviance: A General Strain Theory Approach. *Journal of Contemporary Criminal Justice*. 26(2).
32. Hemphill, S. A.; A. Kotevski; M. Tollit; R. Smith; T. Herrenkohl; J. Toumbourou. & R. Catalano. (2012). Longitudinal Predictors of Cyber and Traditional Bullying Perpetration in Australian Secondary School Student. *Journal of Adolescent Health*. 51(3).
33. Higgins, E. G. & L. N. Piquero. & R. A. Piquero. (2011). General Strain Theory , Peer Rejection , and Delinquency/Crime. *Youth & Society*. 43(4).
34. Hines, N. (2011). *Traditional Bullying and Cyberbullying: Are the Impacts on Self Concept the Same?*. PHD Thesis. Western Carolina University.
35. Jahankhani, H.; A. Al-Nemrat. & A. Hosseinian-Far. (2014). Cyber Crime Classification and Characteristics. *Cybercrime and Cyber Terrorism Investigator's Handbook*.
36. Jang, S. J. & J. Byron. (2014). Gender Religiosity, and Reaction to Strain among African Americans. *Sociological Quarterly*. 46(2).
37. Lin, W. H. (2012). General Strain Theory in Taiwan: A Latent Growth Curve Modeling

- Approach. *Asian Criminology*. No. 7.
38. Miller, J. M. (2009). *Criminology: 21st Century a Reference Handbook*. Sage Publication: California.
39. Mitzner, K. (2011). *Perceptions of Cyberbullying From Secondary School Administrators in Texas*. Dissertation. PHD Degree, Texas University.
40. Moon, B.; D. Blurton. & J. McCluskey. (2007). General Strain Theory and Delinquency: Focusing on the Influences of Key Strain Characteristics on Delinquency. *Crime & Delinquency*. 54(4).
41. Moon, B.; K. Hays. & D. Blurton. (2009). General Strain Theory, Key Strain, and Deviance. *Journal of Criminal Justice*. 37(1).
42. Olweus, D. (1994). Bullying at School: Long- Term Outcomes for the Victims and an Effective School – Based Intervention Program. Aggressive Behavior. In L. R. Huesmann (Ed.). *Plenum Series in Social/Clinical Psychology*. Aggressive Behavior: Current Perspectives (pp. 97-130). New York, NY, US: Plenum Press.
43. Parker, D. B. (1989). *Computer Crime Criminal Justice Resource Manual*. National Institute of Justice, Second Edition. Published by U.S Department of Justice.
44. Reychay, I. & S. Sukenik. (2015). Cyberbullying: Keeping Our Children Safe in 21st Century. *Handbook of Research on Digital Crime, Cyberspace Security and Information Assurance*.
45. Savage, M. (2012). *Developing a Measure of Cyberbullying Perpetration and Victimization*. Thesis (PHD). Arizona State University.
46. Shaw, T. & J. Dooley. & D. Cross. (2013). The Forms of Bullying Scale: Validity and Reliability Estimates for a Measure of Bullying Victimization and Perpetration in Adolescence. *Psychological Assessment*. 25(4).
47. Siegel, L. & J. Senna. (1997). *Juvenile Delinquency: Theory, Practice and Law*. Six Edition. West Publishing Company.
48. Sigel, L. (2010). *Criminology: The Core, Fourth Edition*. USA: Wandsworth Cengage Learning.
49. Silver, E. & G. Farkas. & I. D. Sigfusdottir. (2004). The Role of Depressed Mood and Anger in the Relationship between Family Conflict and Delinquent Behavior. *Journal of Youth and Adolescence*. Vol. 33.
50. Smith, P. K.; J. Mahdavi; M. Carviho; S. Fisher. & S. Russell. (2008). Cyberbullying: Its Nature and Impact in Secondary School Pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 49(4).
51. Tierney, J. (2006). *Criminology Theory and Context*. Prentice Hall.
51. Walls, M.; C. Chapple. & K. Johnson. (2007). Strain, Emotion, and Suicide among American Indian Youth. *Deviant Behavior*. 28(19).
52. Yildiz, M. (2015). *A Test of General Strain Theory: Suicidal Ideation and Attempt among Adolescents in Istanbul, Turkey*. Thesis. Louisiana State University and College of Humanities & Social Sciences.
53. Yilmaz, H. (2011). Cyberbullying in Turkish Middle Schools: An Exploratory Study. *School Psychology International*. 32(6).
54. Zalaquett, C. & S. Chatters. (2014). *Cyberbullying in College: Frequency, Characteristics, and Practical Implication*. Published by Sage Open. 21(13).
55. Zhang, J.; W. Wiczorek. & Y. Conwell. & X. Tu. (2011). Psychological Strain and Youth Suicide in Rural China. *Social Science & Medicine*. 72(12).

پیوست ۱: مقیاس رفتار انحرافی

گویه‌ها	معرف	ابعاد
در طول ۱۲ ماه گذشته مواد مخدر (تریاک، هروئین، حشیش و...) مصرف کرده‌ام.	مصرف مواد مخدر، روانگردان و مشروبات الکلی و انحراف جنسی	
در طول ۱۲ ماه گذشته مشروبات الکلی (شراب، آبجو، ویسکی، ودکا و...) مصرف کرده‌ام.		
در طول ۱۲ ماه گذشته مواد روان گردان (اکس، شیشه، کراک و...) مصرف کرده‌ام		
در طول ۱۲ ماه گذشته مواد مخدر، مشروب یا روان گردان به دیگران فروخته‌ام.		
در طول ۱۲ ماه گذشته (بدون ازدواج) رابطه جنسی با جنس مخالف داشته‌ام.		
در طول ۱۲ ماه گذشته به وسایل دانشگاه آسیب رسانده‌ام.	وندالیسم و سرقت	بیرونی (علیوردی‌نیا و یونسی، ۱۳۹۴)
در طول ۱۲ ماه گذشته عمداً روی صندلی‌ها، دیوارها، اتوبوس‌ها و... نوشته یا نقاشی کرده‌ام.		
در طول ۱۲ ماه گذشته چیزی را بدون پرداخت پول از فروشگاه برداشته‌ام.		
در طول ۱۲ ماه گذشته بدون اجازه اطرافیانم، پول یا وسیله آنها را برداشته‌ام.		
در طول ۱۲ ماه گذشته پول یا وسیله‌ای را قرض گرفته و از عمد آن را پس نداده‌ام.		
در طول ۱۲ ماه گذشته در تحقیقات علمی و تکالیف درسی‌ام چند بار مطلبی را از کتاب، مقاله، سایت‌های اینترنتی استفاده کرده و به آن رفرنس نداده‌ام.	تقلب تحصیلی	
در طول ۱۲ ماه گذشته به برگه امتحانی بغل دستی‌ام نگاه کرده‌ام.		
در طول ۱۲ ماه گذشته نتایج یک تحقیق یا یک پروژه را برای گرفتن نتیجه مورد نظرم دستکاری کرده‌ام.		
در طول ۱۲ ماه گذشته نام یک نویسنده را از کار علمی حذف کرده و آن را با نام خود ارائه داده‌ام.		
در طول ۱۲ ماه گذشته از محتوای وب‌سایت‌ها و وب لاگ‌های اینترنتی رونویسی کرده‌ام.		

<p>در طول ۱۲ ماه گذشته نسبت به اطرافیانم پرخاشگری کرده‌ام.</p> <p>در طول ۱۲ ماه گذشته با هم‌اتاقی‌ها و هم‌دانشگاهی‌هایم درگیری فیزیکی داشته‌ام.</p> <p>در طول ۱۲ ماه گذشته با والدین خود درگیری جدی داشته‌ام.</p> <p>در طول ۱۲ ماه گذشته کسی را به کتک زدن تهدید کرده‌ام.</p> <p>در طول ۱۲ ماه گذشته با کسی به گونه‌ای نزاع کردم که نیاز به دکتر پیدا کند (علی‌پوردی‌نیا و خاکزاد، ۱۳۹۲)</p>	<p>پرخاشگری</p>	<p>بیرونی (علی‌پوردی‌نیا و یونسی، ۱۳۹۴)</p>			
			<p>در طول ۱۲ ماه گذشته فکر اقدام به خودکشی به ذهنم خطور کرده است.</p> <p>در طول ۱۲ ماه گذشته به‌طور جدی در مورد اقدام به خودکشی فکر کرده‌ام.</p> <p>در طول ۱۲ ماه گذشته در مورد برنامه‌ریزی برای خودکشی با کسی حرف زده‌ام.</p> <p>در طول ۱۲ ماه گذشته احساس کرده‌ام هیچ راه‌حلی برای مشکلاتم وجود ندارد جز اینکه زندگی من پایان یابد.</p> <p>در طول ۱۲ ماه گذشته مبادرت به خودکشی کرده‌ام.</p>	<p>تمایل به خودکشی</p>	<p>درونی (علی‌پوردی‌نیا و یوسفی، ۱۳۹۳)</p>

۱۲۹

پیوست ۲: مقیاس بزه‌دیدی سنتی

ابعاد	معرف	گویه
۱. کلامی	هدف دروغ و شایعه قرار گرفتن	در طول ۱۲ ماه گذشته در مورد من دروغ و شایعه‌پراکنی کرده‌اند (های و ملدرام، ۲۰۱۰)
	تلاش برای ایجاد احساس تنفر دیگران از من	در طول ۱۲ ماه گذشته برخی تلاش کرده‌اند که دوستانم و اطرافیانم از من متنفر شوند (های و ملدرام، ۲۰۱۰)
	تمسخر و طعنه در نامیدن	در طول ۱۲ ماه گذشته دیگران نام من را با تمسخر صدا زده‌اند (های و ملدرام، ۲۰۱۰)
۲. فیزیکی	مورد ضربه و تنبیه دیگران قرار گرفتن	در طول ۱۲ ماه گذشته مورد حمله فیزیکی توسط دیگران قرار گرفته‌ام (های و ملدرام، ۲۰۱۰)
	تهدید جسمی توسط دیگران	در طول ۱۲ ماه گذشته از سوی دیگران تهدید جسمی شده‌ام (های و ملدرام، ۲۰۱۰)
	خسارت به اموال شخصی توسط دیگران	در طول ۱۲ ماه گذشته دیگران به اموال شخصی من آسیب زده‌اند و اموال مرا از بین برده‌اند و خسارات جزئی یا کلی وارد کرده‌اند (شاو و دیگران، ۲۰۱۳)

پیوست ۳: مقیاس بزهدیدگی سایبری

ابعاد	معرف	گویه
۱. عصبانیت Flaming	دریافت پیام‌های بی‌ادبانه و ناخوشایند	در طول ۱۲ ماه گذشته پیام‌های بی‌ادبانه و ناخوشایند در فضای مجازی دریافت کرده‌ام (اکبر و دیگران، ۲۰۱۴)
	دریافت پیام‌های تهدیدآمیز	در طول ۱۲ ماه گذشته پیام‌های تهدیدآمیزی در فضای مجازی دریافت کرده‌ام (اکبر و دیگران، ۲۰۱۴)
	دریافت تصاویر و ویدئوهایی با مضامین جنسی	در طول ۱۲ ماه گذشته کلیپ، فیلم و تصاویری با مضامین جنسی در ایمیل و تلفن همراه خود دریافت کرده‌ام (اکبر و دیگران، ۲۰۱۴)
۲. بدنام کردن Denigration	مورد تمسخر قرار گرفتن شخص توسط دیگران از طریق ویرایش عکس	در طول ۱۲ ماه گذشته دیگران از طریق ویرایش عکس من را مورد تمسخر قرار داده‌اند (اکبر و دیگران، ۲۰۱۴)
	فرستادن تصاویر و ویدیوهای شرم‌آور از افراد	در طول ۱۲ ماه گذشته دیگران تصاویر و فیلم‌های شرم‌آوری از من را برای تعداد زیادی از افراد دیگر فرستاده‌اند (ساویج، ۲۰۱۲)
۳. جعل هویت Impersonation	استفاده از نام کاربری و رمز عبور توسط دیگران	در طول ۱۲ ماه گذشته دیگران از نام کاربری و رمز عبور من بدون اجازه استفاده کرده‌اند (اکبر و دیگران، ۲۰۱۴)
	ایجاد وبلاگ، وبسایت و یا صفحه شخصی در فضای مجازی توسط دیگران با هویت شخص و بدون آگاهی او	در طول ۱۲ ماه گذشته دیگران با هویت من و بدون آگاهی من صفحه شخصی در فیسبوک یا دیگر فضاهای مجازی ایجاد کرده‌اند (ملک‌دار، ۱۳۹۲)
	آنلاین نشان دادن فرد توسط دیگران	در طول ۱۲ ماه گذشته دیگران سعی کرده‌اند تا مرا در گروه‌های آنلاین نشان دهند تا رابطه من با دوستانم بد شود (ساویج، ۲۰۱۲)
۴. فریب Tricky	دریافت اطلاعات نادرست از سوی دیگران در مورد سن، جنس و ویژگی‌های شخصی در فضای مجازی	در طول ۱۲ ماه گذشته دیگران اطلاعات نادرستی در مورد سن، جنس و ویژگی‌های شخصی خودشان به من دادند تا من را به صورت آنلاین تهدید کنند (ساویج، ۲۰۱۲)
	به اشتراک گذاشتن فایل‌های شخصی و محرمانه توسط دیگران برای عموم	در طول ۱۲ ماه گذشته فایل‌های محرمانه و شخصی من توسط دیگران در فضای مجازی به اشتراک گذاشته شده است (اکبر و دیگران، ۲۰۱۴)
۵. اخراج Exclusion	حذف شدن از گروه‌های آنلاین	در طول ۱۲ ماه گذشته دیگران برای اینکه به من آسیب بزنند مرا از گروه‌های آنلاین حذف کرده‌اند (اکبر و دیگران، ۲۰۱۴)
۶. رایا آزاری Cyber stalking	دریافت پیام‌های ناشناس و آزاردهنده	در طول ۱۲ ماه گذشته پیام‌های ناشناس و آزاردهنده در فضای مجازی دریافت کرده‌ام (اکبر و دیگران، ۲۰۱۴)
	دریافت فایل‌ها و لینک‌های آلوده به ویروس	در طول ۱۲ ماه گذشته فایل‌ها و لینک‌های آلوده به ویروس در ایمیل، تلفن همراه، گوشی و... خود دریافت کرده‌ام (اکبر و دیگران، ۲۰۱۴)